

Forsvarschefen på rundrejse

INITIATIVER: Forsvarschefen har besøgt alle tjenestesteder i 2019. Her fortalte soldaterne om syv punkter, de ønsker ændret. Her fortæller forsvarschefen om initiativer til at løse udfordringerne. ■

○ Side 10-12

Spænd ben, balder, mave

FYSIK: Pilotelever prøver kræfter med g-slyngen, som nidobler deres kropsvægt. Klarer de den, begynder drømmen om USA og jagerfly for alvor. ■

○ Side 20-21

Netværk af mødre i Forsvaret

NETVÆRK: To soldater har inviteret kvindelige soldater til deres nye netværk, Mødre i Forsvaret, hvor de kan dele tanker om at være mor og soldat. ■

○ Side 32-33

Frømand ændrer personlighed

FORSKNING: Psykolog og tidligere frømand har i speciale påvist, at der sker en markant personlighedsændring hos frømandseleverne. ■

○ Side 34

FORSVARSAVISEN 04

FORSVARET / FORDI NOGET ER VÆRD AT KÆMPE FOR

ÅRGANG 8 · SEPTEMBER · 2019

TRINE BRAMSEN:

MIN ARBEJDSPLADS ER UDE I FORSVARET

Forsvarsavisen har mødt den nye forsvarsminister til en samtale om at komme ud blandt Forsvarets medarbejdere og om de fem områder, hun har valgt at sætte fokus på.

LÆS SIDE 4-5

KORT NYT OM FORSVARET

Danske kampfly beskytter baltiske lande

NATO: I september blev fire danske F-16-fly sendt mod øst for at deltage i NATO's suverænitethåndhævelse af de baltiske landes luftrum, det såkaldte Baltic Air Policing (BAP). Fra luftbasen i Siauliai i Litauen er opgaven at gennemføre patruljer i luftrummet samt afvise eventuelle krænkelse i luften over de baltiske lande. Og de danske F-16 kampfly har allerede været på vingerne flere gange for at identificere og eskortere russiske fly i Østersøen, siden de officielt blev indsat i missionen den 3. september. Allerede to timer efter deres overdragelse til NATO var flyene på vingerne i forbindelse med en identifikation samt eskortering af russiske fly i Østersøen på vej til Kaliningrad. ■ /FKO

Forsvaret på vej ud af Sydsudan

AFSLUTNING: Det er blevet besluttet at trække de 10 soldater, som Forsvaret har udsendt til FN-missionen UNMISS i Sydsudan, hjem. Danmark har været en del af FN-missionen i først Sudan og siden Sydsudan siden 2005. Formålet med FN-missionen var i begyndelsen at støtte dannelsen af Sydsudan som ny stat. Og siden 2014 har fokus været på at beskytte civile og kontrollere fredsaftalerne. Danmark trækker sine soldater hjem i 2020 som en integreret del af Udenrigsministeriets landepolitik for Sydsudan, hvor man fremover vil basere støtten på bilaterale aftaler. De sidste danskere i missionen planlægges hjemtaget i begyndelsen af marts 2020. FN-missionen består af en militær styrke på op til 17.000 soldater og 900 politifolk fra omkring 60 lande. ■ /SJE

Forsvaret og en udsendelse til Kroatien gav Henrik Soring Andersen en retning i livet. I dag er han folkeskolelærer i Bjæverskov på Sjælland og frivillig i Hjemmeværnet.

Læs side 38-39

INDHOLD

Kort nyt

SIDE 2-3

Indland

SIDE 4-19

Udland

SIDE 20-21

Materiel

SIDE 22-23

Arbejdspladsen

SIDE 24-29

Kultur og identitet

SIDE 30-33

Forskning og analyse

SIDE 34

Sport og sundhed

SIDE 35-37

Med andre øjne

SIDE 38-39

Bagsiden

SIDE 40

Skriv til Forsvarsavisen

Hvis du har ris, ros, debatindlæg eller en god idé til en historie i avisen, så skriv til redaktionen på forsvarsavisen@mil.dk. Vi glæder os til at høre fra dig. ■

NYHEDER FRA IND- OG UDLAND

400 år som Søværnets kirke

ÅRS DAG: Holmens Kirke blev indviet 5. september 1619 af Kong Christian IV og har dermed rundet de 400 år. Her har Danmarks to største søhelte, admiral Niels Juel (1629-1697) og viceadmiral Peter Tordenskiold (1690-1720), henholdsvis et gravkapel og en sarkofag, og Holmens Kirke er ud over at være en almindelig sognekirke også Søværnets kirke. Holmens Kirke fejrede fødselsdagen 8. september. Omkring 100 besætningsmedlemmer fra fregatterne "Niels Juel" og "Iver Huitfeldt" samt patruljefartøjet "Nymfen" begyndte festlighederne ved at gå en kirkemarch i paradeuniform fra skibenes ankerplads til Holmens Kirke ført an af Søværnets Tamburkorps. Herefter deltog de i festgudstjenesten og den efterfølgende reception. Holmens Kirke har også flere jubilæumsarrangementer senere på året, blandt andet koncerten "Til søs" 28. oktober med Søværnets Tamburkorps og Holmens Kantori. Se mere på hjemmesiden www.holmenskirke.dk. ■ /SWN

Skybrudssikring af Kastellet i København

REGN: Kastellet i København er et udsat område ved skybrud. Derfor skal området skybrudssikres for at undgå fremtidige ødelæggelser af de historiske bygninger og voldanlægget. Skybrudsprojektet blev igangsat i september og afsluttes i 2021. Der skal blandt andet etableres ny pumpestation, forsinkelsesbassin og ny kloakering. Monument for Danmarks Internationale Indsats siden 1948 og pladsen foran berøres ikke af udgravninger, da kloakrørene skydes under jorden i dette område. Der vil i hele perioden være fri adgang for beboere og offentlighed til Kastellet og monumentet gennem Kongeporten. Du kan blive informeret om omlægninger af trafik og parkeringsforhold gennem skiltning, Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses samt Kastellets hjemmeside og Facebook-side. ■ /FES

Kanonjollen Corsør er søsat

HISTORISK: Mange moderne krigsskibe har base i Korsør, men nu har byen også fået en kanonjolle, som den så ud under Napoleonskrigene 1807-14. 24. august fik kanonjollen navnet "Corsør" under Maritime Dage i byen. "Corsør" er bygget på bådeværftet ved siden af flådestationen af elever fra FGU Syd- og Vestsjælland og projektet har fået støtte fra Søværnets Operative Logistiske Støttecenter Korsør. "Jeg har fulgt projektet hele vejen igennem og vi har hjulpet dem, så godt vi kunne. Den kanon, der er om bord, det er en, nogen af mine medarbejdere har fundet inde under mastekranen på Holmen. Så er den er fuldstændig autentisk. En 24 punds kanon", siger kommandør Per Hesselberg, der er chef for Søværnets Operative Logistiske Støttecenter Korsør. Et bådelaug ikklædt historiske uniformer bemander kanonjollen, der afgav to kanonskud efter den festlige stabelafløbning i Korsør. ■ /SWN/FKO

Til Pride i uniform

KØBENHAVN: Forsvaret er en mangfoldig arbejdsplads, så derfor deltog militære og civil ansatte i dette års Copenhagen Pride Parade. Formålet med deltagelsen var at vise Forsvaret som en moderne, mangfoldig og relevant arbejdsplads, der ikke diskriminerer i forhold til social baggrund, køn, kultur, religion, seksualitet og etnicitet. Et budskab, der blev understøttet af blandt andet forsvarsminister Trine Bramsen. Det var fjerde gang, Forsvaret deltog i paraden. ■ /LBV/FKO

Nye chefer til Hærkommandoen og NATO

CHEFROKADE: Der er sket en rokadé i topledelsen af Forsvaret, som får nye chefer i Hærkommandoen og Danmarks militære repræsentation i NATO.

Stillingen som Danmarks militære repræsentant til NATO og EU besættes af generaløjtnant Max Arthur Lund Thorsø Nielsen – også kaldet MALT.

"MALT har ydet en kæmpe indsats i sin funktion som chef for Forsvarsstaben og vil med sin baggrund, erfaring samt tidligere tjeneste være Danmark et stærkt kort i NATO og EU," siger forsvarschef Bjørn Bisserup.

MALT tiltrådte den 1. september 2019. Chefen for Udviklings- og Planlægningsstaben er udpeget som fungerende chef for Forsvarsstaben i Forsvarskommandoen.

Generalmajor Michael Lollesgaard, som senest har været udstationeret i Yemen som chef for FN's politiske mission i landet, tiltrådte den 1. september 2019 som ny chef for Hærkommandoen.

"Jeg er sikker på, at Michael er den helt rigtige til at stå i spidsen for løsning af Hærens mange, store og vigtige opgaver, herunder implementering af forsvarsforliget i Hæren i de kommende år. Jeg er tilfreds med at kunne præsentere en afklaring omkring ledelsen i Hærkommandoen," siger forsvarschef Bjørn Bisserup.

Michael Lollesgaard erstatter formelt generalmajor Hans-Christian Mathiesen, der siden oktober 2018 har været fritaget for tjeneste, mens Forsvarsministeriets Auditørkorps undersøger en sag om mulig tjenestemisbrug og grov pligtforsømmelse. Hans-Christian Mathiesen vil blive placeret i et midlertidigt stillingsnummer i Forsvarskommandoen, indtil sagen ved Forsvarsministeriets Auditørkorps er afsluttet.

Midlertidig chef for Hærkommandoen, generalmajor Kenneth Pedersen, vender tilbage til sin stilling som chef for Operationsstaben.

"Jeg vil benytte lejligheden til at sige Kenneth Pedersen en meget stor tak for den indsats, han har ydet som chef for Hærkommandoen det sidste halve år. Der er løftet en stor opgave, herunder i forhold til Hærens overgang til ny organisation," siger forsvarschefen. ■ /FKO

Initiativer mod kønskrænkende adfærd

Sammen med forsvarschef Bjørn Bisserup præsenterer forsvarsminister Trine Bramsen fem konkrete initiativer mod kønskrænkende adfærd i Forsvaret.

TILTAG: Enhver form for krænkende adfærd i Forsvaret er uacceptabel, og der skal gøres mere for at stoppe de tilfælde, der kan rejse tvivl om Forsvaret som en god og attraktiv arbejdsplads. Derfor fremlægger forsvarsministeren og forsvarschefen nu fem initiativer, der skal dæmpe op for krænkende adfærd og fjerne al tvivl om, at situationen tages alvorligt.

"Forsvaret skal være en tryk arbejdsplads, uanset hvem man er, hvilket køn man har, hvilken alder man har. Og ingen skal være i tvivl om, hvad jeg som minister mener om de her sager, der har været fremme. Enhver sag er en sag for meget. Derfor sætter vi nu en kampagne i gang med fem spor, der tilsammen skal sende et meget tydeligt signal om, at vi ikke accepterer krænkende adfærd i Forsvaret," siger forsvarsminister Trine Bramsen.

"Krænkende adfærd er ikke acceptabelt, og Forsvaret skal være en tryk arbejdsplads for alle. Forsvarets chefer skal give det ledelsesmæssigt fokus. Krænkelser kan være mange ting, og der skal tages konkret stilling til, hvordan det kan undgås på de enkelte garnisoner og mange arbejdspladser rundt om i Forsvaret," siger forsvarschef Bjørn Bisserup.

De fem initiativer er:

1. Ledelse først: Det er et ledelsesansvar at sikre, at krænkende adfærd ikke finder sted. Alle ledelseslag inden for Forsvarsministeriets område skal konkret tage stilling til, hvordan krænkende adfærd undgås på den enkelte ar-

bejdsplads, herunder at ledelsen har ansvaret for at stoppe uacceptabel adfærd.

2. Hotline: Alle skal vide, at krænkende adfærd kan rapporteres, og at der vil blive fulgt op på indberetningen. Medarbejderlinjen synliggøres på digitale medier og budskaberne formidles lokalt på tjenestestederne og på Forsvarets medier – inklusive sociale medier.

3. Værnepligt: De værnepligtige skal på linje med Forsvarets ansatte også beskyttes bedre mod krænkende adfærd. De værnepligtige skal undervises i håndtering af krænkende adfærd, og en planlagt undersøgelse af omfanget af seksuelle krænkelser blandt de aktive værnepligtige fremrykkes til ultimo 2019.

4. Bisidderordning: Mulighederne for at få støtte af enten tillidsrepræsentanter eller gennem Kollegastøtteordningen (OPRK) synliggøres lokalt. Det vil blive drøftet nærmere med de faglige organisationer.

5. Konsekvens: Det skal have konsekvenser at krænke andre. Foruden de allerede etablerede muligheder for at sanktionere krænkende adfærd enten strafferetligt, disciplinært eller ansættelsesretligt, skal det afklares, i hvilket omfang krænkende adfærd kan få karriere-mæssige konsekvenser – eksempelvis ved at begrænse mulighederne for udnævnelse, fremmelse eller optag på uddannelser. ■ /FKO

Sjældne militære mærker

Læs mere på side 40

Forsvarskommandoen styrker kommunikationen

KOMMUNIKATION: Oberst Susanne Lund bliver ny chef for Presse- og Kommunikationsafdelingen i Forsvarskommandoen. Susanne Lund skal styrke Forsvarskommandoens kommunikation indadtil og udadtil ved blandt andet at gøre kommunikationen mere tydelig i sager og debatter på Forsvarskommandoens område.

"Kommunikation er et centralt og vigtigt fagområde, hvor man som organisation blandt andet sætter sin identitet og eksistensberettigelse til debat. Jeg er stolt over at være ansat i Forsvaret, en kompleks og mangeartet organisation, som løser vanskelige opgaver, og jeg glæder mig derfor til at tage fat på udfordringerne," siger oberst Susanne Lund.

Susanne Lund har operativ erfaring som kompagni- og bataljonschef i Hæren og har været udsendt i internationale missioner i for eksempel Bosnien og Afghanistan. Derudover har hun blandt andet været sagsbehandler i Forsvarskommandoen, chef på Forsvarsakademiet og senest chef for Forsvarets Veterancenter.

Susanne Lund tiltrådte den 16. september 2019. ■

LEDER

Flagdag for Danmarks udsendte

Den 5. september var det igen flagdag. Dagen hvor vi hylder Danmarks udsendte – Danmarks veteraner. Kim Eg Thygesen, der selv har været udsendt til Afghanistan, fik i sin tid fik idéen til at afholde en flagdag til ære for de udsendte. I forbindelse med 10-års jubilæet er det på sin plads endnu en gang at takke Kim for sit initiativ og for det engagement og den entusiasme, som endte med, at flagdagen blev stablet på benene. En flagdag, som forsat er relevant og vigtig.

Oftentimes bliver begrebet "veteran" forbundet med de af vores soldater, som er vendt hjem med skader. Men veteraner er også meget andet og meget mere.

Veteraner er kvinder og mænd, som alle har taget et vigtigt valg om at lade sig udsende for Danmark. Kvinder og mænd, som gennem deres udsendelse og den uddannelse, der ligger forud for, har opbygget stærke menneskelige, sociale og ledelsesmæssige kompetencer. Som samfund skal vi udnytte den styrke og de kompetencer. Både i og uden for Forsvaret.

En mindre andel af vores veteraner kommer desværre hjem med ar på sjæl og krop. Dem skal vi tage os af – og det gør vi. Når jeg ser tilbage på de seneste 10 års udvikling på veteranområdet, så oplever jeg, at både det offentlige, frivillige og de faglige organisationer arbejder målrettet for at forbedre forholdene for veteranerne. Jeg oplever, at vi gør det godt, fordi vi gør det i en koordineret indsats. Det betyder ikke, at vi er i mål. Vi skal fortsat stræbe mod at styrke indsatsen for de veteraner, der er mærket efter én eller flere udsendelser.

Det står klart, at Danmarks internationale indsats fortsætter – både i de igangværende indsatser og i nye. Danske soldater vil også i de kommende år drage ud i til verdens brændpunkter for at gøre verden til et bedre og mere sikkert sted. I mit seneste nyhedsbrev har jeg nævnt en række af de kommende opgaver.

Det bliver derfor også i fremtiden en vigtig opgave for Forsvaret at sikre udvikling af kapaciteterne, så vi kan løse de internationale opgaver med den samme faglige dygtighed og effektivitet som hidtil.

Selvom opgaverne har ændret sig, og det heldigvis er flere år siden, at en dansker faldt i forbindelse med et internationalt engagement, er det vigtigt at holde sig for øje, at der fortsat er risici ved at være udsendt. Ultimativt set løser soldater deres opgave med livet som indsats – det har ikke ændret sig.

Vi skylder derfor alle vores udsendte en tak for deres indsats og deres ofre. Det er flagdagen en god anledning til. Det er derfor glædeligt, at Kongehuset, regeringen, Folketinget og stort set alle danske kommuner også i år var med til at fejre dagen – og dermed anerkende indsatsen.

Dagen giver os også anledning til at takke de pårørende for deres opbakning, som gør det muligt for de udsendte at løse deres opgaver langt væk fra hjemmet. Endelig er flagdagen også en særlig anledning til at mindes og ære dem, der faldt for Danmark. ■

Bjørn I. Bisserup
forsvarschef
general

Foto: Sara Skytte

KOLOFON FORSVARSAVISEN

UDGIVES AF:
Forsvarskommandoen / FKO

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:
Kontreadmiral
Frank Trojahn
Fg. Chef for Forsvarsstabten

REDAKTØR:
Birgit Baunehøj
fko-1-kpr05@mil.dk

KOMMUNIKATIONSEKTIONEN:
Forsvarskommandoen
Holmens Kanal 9
1060 København K

DISTRIBUTION:
Send evt. spørgsmål
til forsvarsavisen@mil.dk

LAYOUT
Bjarne Valdemar Jensen

TRYKKER:
Rosendahls - Schultz
TRYK ISSN 2245-957X
ONLINE ISSN 2245-9588

FORSIDEFOTO:
Foto: Keld Navntoft

REDAKTION AFSLUTTET
26. september 2019

COPYRIGHT FORSVARET 2019
Kilder i Forsvarsavisen kan optræde med fuldt navn eller anonymiseres ved at bruge enten for- eller efternavn. Dette er afledt af anbefalinger fra Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) om en mulig sikkerhedsrisiko for nogle personelgrupper, hvis de står frem på en måde, så de let kan identificeres.
OPLAG: 26.400

”MIN ARBEJDSPLADS ER IKKE PÅ ET MINISTERKONTOR, MEN UDE I FORSVARET”

Danmarks nye forsvarsminister, **Trine Bramsen**, har udpeget fem områder, som hun har særligt fokus på. Forsvarsavisen har mødt hende til et interview om hendes ambitioner som minister.

Foto: Søværnet

Foto: FMN

Foto: Lærke Weensgaard

Foto: FMN

AF EMMA KIRKETERP / FKO

INTERVIEW

Trine Bramsen sidder om bord på flyet. Danmarks nye forsvarsminister er på vej til Helsinki for at holde møde med blandt andre den finske forsvarsminister.

Posten som forsvarsminister har den 38-årige socialdemokrat bestridt i godt tre måneder. En tid, som for hende allerede har budt på en del rejseaktivitet, både i Danmark og i udlandet, og en masse møder med alt fra medarbejdere, chefer, veteraner og europæiske ministerkollegaer.

Og der er da også et bredt spænd i opga-

ven som forsvarsminister, påpeger Trine Bramsen.

”At være forsvarsminister er et meget alsidigt job. På den ene side handler det om at være fremsynet i forhold til trusler, som vi slet ikke kender karakteren af endnu. I Arktis, terrortrusler, cybertrusler og måske også nogle helt nye former for trusler, i Rummet for eksempel. På den anden side er der det politiske samarbejde med andre lande,” siger hun.

Medarbejdertrivsel i fokus

Selv om Trine Bramsen er ny i jobbet som minister, er det langt fra hendes første møde

med Forsvaret. Siden hun i 2011 blev valgt ind i Folketinget, har hun siddet i forsvarsudvalget. Og allerede nu har hun sat fem ting på listen over ting, hun vil have fokus på som minister.

En ting fremhæver hun særligt. Næmlig vigtigheden af at Forsvaret er en velfungerende organisation.

”Jeg har sat medarbejdertrivsel og udvikling af medarbejdere op som en af mine fem hovedprioriteter. Det har jeg gjort, fordi jeg mener, at vi kun kan have verdens bedste forsvar, hvis vi har verdens dygtigste personel, som er glade, når de går på arbejde,” siger Trine Bramsen.

På en af sine første dage som minister lagde Trine Bramsen vejen forbi Flådestation Korsør. Siden da har hun også besøgt Flyvestation Skrydstrup, Flyvestation Karup, Vordingborg Kaserne samt Veterancentret i Ringsted. Undervejs har hun haft mulighed for at møde medarbejderne, og hun opfordrer til åben dialog omkring de u hensigtsmæssigheder, der er i hverdagen.

”Grunden til, at man begyndte i Forsvaret i sin tid er jo med et ønske om at løse nogle opgaver, der er større end en selv. At være med til at sikre et trygt Danmark, være med til at forsvare vores demokrati og vores demokratiske værdier,” siger hun og fortsætter:

”Det er dét, der skal være fokus. Ikke alt muligt andet, som kan være frustrerende. Og der er det min opgave at være med til, at de hindringer bliver ryddet af vejen. Så man kan holde fast i det, der gjorde, at man gik ind i Forsvaret.”

Et forsvar i forandring

Trine Bramsen er blevet minister for forsvarsområdet i en periode, hvor Forsvaret står over for store forandringer. Forsvarsforliget, der blev vedtaget i begyndelsen af 2018 med Socialdemokratiet som en del af forligskredsen, er godt i gang med at blive implementeret. Et forsvarsforlig, der blandt andet skal forberede hele Forsvaret på et nyt trusselsbillede. Både Hæren, Søværnet og Flyvevåbnet er i gang med at opbygge nye enheder. Og over hele forligsperioden modtager soldaterne nyt materiel, ligesom de skal byde nye kolleger velkommen.

”Forsvarsforliget er en ledelsesmæssig udfordring på mange niveauer. Der er både nogle ting, der skal tilpasses, og hvor vi skal gøre tingene på andre måder, end vi har gjort det tidligere. Samtidig skal vi blive større og have rigtig meget nyt materiel. Så det er jo egentlig hele palletten, som vi skal sørge for er i spil hele tiden. Det stiller store krav til mig, det stiller store krav til lederne i Forsvaret og jo også til alle medarbejderne,” siger Trine Bramsen og fortsætter:

”Det allervigtigste er, at vi er ærlige om det. At vi ikke prøver at tale udfordringerne ned, for det er svært at skulle vokse så meget og så samtidig gøre så mange ting på så kort tid på så mange måder. Det er en udfordring, vi skal løse i samarbejde. I Forsvaret løser medarbejderne så mange vigtige opgaver og udfordringer, så jeg er egentlig ikke i tvivl om, at vi kan, men det kræver, at vi er ærlige om, hvad det er, vi står overfor.”

Veteraner i fokus

En uge inde i sin ministerperiode besøgte Trine Bramsen i begyndelsen af juli Veterancentret i Ringsted. Og veteraner er også et af emnerne, der står øverst på ministerens prioriteringsliste.

”Det er i erkendelse af, at vi har haft en veteranindsats i 10 år. Rigtig meget bliver gjort rigtig godt, men der er også rum til, at vi både kan evaluere, om der er noget, vi skal gøre mere af eller mindre af,” siger Trine Bramsen, der også vil fokusere på veteranernes pårørende.

”Jeg synes, der er behov for, at vi inddrager de pårørende mere og laver indsatser for dem. Ikke mindst dem, der får en far, søn, mor eller datter hjem, som er skadet. Der er det vores ansvar at tage hånd om de børn, unge og familier i større grad, end det sker i dag,” fastslår hun.

Nye trusler i cyberspace

Ankomsten til Helsinki foregår dagens første møde med den finske forsvarsminister. Senere på aftenen skal Trine Bramsen mødes med sine øvrige europæiske kollegaer.

Ud over de uformelle møder lægger hun også vejen forbi The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. En tænketank, der beskæftiger sig med hybride trusler og svar herpå med særligt fokus på EU og NATO. Cybertrusler er selvsagt et af centrets forskningsområder. Og netop cyber er også én af Trine Bramsens fem prioriteter, ligesom hun har udråbt oktober til cybersikkerhedsmåned.

”Der er ikke nogen tvivl om, at vi bliver udfordret i cyberspace i langt højere grad, end vi har gjort tidligere, og det skal det danske forsvar rustes til. Derfor vil jeg gerne tænke cyber ind i vores formaliserede struktur,” siger Trine Bramsen og nævner cyberværnepligten som eksempel.

Fra februar næste år begynder det første hold cyberværnepligtige i Forsvaret.

Og forsvarsministeren håber, at det vil få flere unge til at interessere sig for den verden, som ifølge hende bliver ”mere relevant og interessant”.

”Det at lægge et lands infrastruktur ned på banker, vand- eller energiforsyning, det er desværre nok noget, der kommer til at ske, hvis ikke man beskytter sig godt nok, og hvis ikke man har et forsvar mod det. Derudover bliver cyber også mere relevant i forhold til missioner. Hvis man kan knække fjenden på det, så har man overhånden. Derfor skal vi selvfølgelig også kunne noget ude i felten på cyberdelen,” siger hun.

Arktis og et grønt forsvar

Ikke blot cyberspace er en topprioritet. Trine Bramsen fremhæver også Arktis som en helt ny sikkerhedspolitisk udfordring.

”Der er mange, der har øjnene rettet mod Arktis. Derfor kommer vi til at indrette det danske forsvar til også at kunne løfte flere opgaver i Arktis,” siger Trine Bramsen, der påpeger vigtigheden af at bringe det lokale kendskab i spil.

”Det er vigtigt, at vi gør det i samarbejde med grønlænderne. Det kan også gavne det danske forsvar. Dels er der en gruppe unge, som er potentielt dygtige, kompetente medarbejdere i Forsvaret, dels er der en viden, som grønlænderne ligger inde med om deres eget område. Det er jo også væsentligt for den opgaveløsning, vi laver i Arktis,” siger hun.

Arktis er ikke kun en ny sikkerhedspolitisk udfordring. Arktis er også et billede på de klimamæssige udfordringer, som verden står over for, påpeger Trine Bramsen. Og ligesom resten af regeringen har hun fokus på grøn omstilling og klimaforandringerne.

”Jeg kommer ikke med en stor grøn hat og trækker den ned over hovedet på alle medarbejdere i Forsvaret. Men vi har meget ambitiøse klimamål i regeringen. Så jeg er meget afhængig af, at medarbejderne tænker med og får idéer på hvert sit område. Enhver idé, der kommer, også selv om den er en lille brik i det store puslespil, kommer jeg til at tage imod med kyshånd. Fordi det her er en fælles opgave. Jeg kan ikke bare svinge en tryllestav, og så er Forsvaret grønt, men jeg tror, vi kan gøre det bedre, og det kan rent faktisk styrke vores samarbejde med andre lande,” siger forsvarsministeren og fortsætter:

”Det er ikke bare dansk forsvar, der skal blive grønt og gøre tingene på en mere klimavenlig måde, det er også andre landes forsvar. Og nej, vi er ikke oprindeligt sat i verden for at redde miljøet og klimaet, men hvis vi kan bidrage til at løse klimaudfordringerne, så synes jeg, at det kan legitimere Forsvaret endnu mere som organisation og gøre os endnu mere stolte over det, vi laver,” siger hun.

Forsvaret som kontor

Møderne i den finske hovedstad nærmer sig deres afslutning, og snart er ministeren på vej hjem. Forude venter flere besøg på Forsvarets tjenestesteder, forsikrer hun.

”Jeg vil gerne sende det signal, at jeg er en tilgængelig minister. Min arbejdsplads er ikke på et ministerkontor, men ude i Forsvaret, og hvor Forsvaret virker. Nok er jeg politisk valgt, og det betyder også, at jeg har mange politiske opgaver, men jeg mener det oprigtigt, når jeg siger, at min arbejdsplads ligger rundtomkring i Forsvarets organisation, mere end den ligger inde på et kontor. Det er vigtigt, at man kan give sin holdning til kende, for vi er en organisation, der agerer i et demokrati, og derfor er vi også en demokratisk organisation,” siger Trine Bramsen.

”Jeg er kun blevet endnu mere stolt over at skulle stå i spidsen for Forsvaret som organisation efter at have været rundt til tjenestestederne og talt med medarbejderne.” ■

Foto: Søværnet

Foto: Flyvevåbnets Fototjeneste

”

**Jeg har sat
medarbejdertrivsel
og udvikling af
medarbejdere op
som en af mine fem
hovedprioriteter**

Trine Bramsen

Kransenedlæggelse ved mindemuren og mindestenene på Skive Kaserne.

Cirka 700 børn flagede for soldaterne, mens de marcherede fra Haderslev Kaserne til torvet Gravene midt i byen, hvor børnene gav børnetegninger til soldaterne og alle fik polser, brød og sodavand, fortæller fotograf og presseofficer Cris Bjerre.

Træningsbidraget holdt flagdagsparade under åben himmel på Al Asad Airbase i Irak. Fotos fra presseofficeren. Se flere i Forsvarsgalleriet.

HBU'erne (Hærens Basisuddannelse) i Oksbøl fik på flagdagen en introduktion til mindestenen fra Afghanistan.

Flagdagen blev holdt med en parade i Kabul, Afghanistan med kransenedlæggelse, tale fra feltpræsten for de faldne, og en tale fra Brigadegeneral Wagn K. Christensen.

På Ryes Kaserne i Fredericia skridtede den fungerende regimentschef, oberstløjtnant Anne C.C. Bill, paraden af.

Christiansborg klokken 08:00.

På Den Kongelige Livgardes kaserne i Høvelte ærede garderne de faldne ved mindesmærket for livgardere faldet i kamp.

Hos Helicopter Wing på Flyvestation Karup var man i bekneb for en flagstang. Det var der råd for. En Fennec-helikopter klarede sagen.

FOLK & SIKKERHED:

FLAGDAGEN MÅ IKKE BLIVE STATISK

TEKST OG FOTO: MORTEN FREDSLUND

FLAGDAG 10 ÅR Efter 10 år med flagdagen blev der i år gennemført flagdagsarrangementer i 97 af landets 98 kommuner. Men hvis momentum skal holdes, er det vigtigt, at arrangementerne udvikler sig.

Det mener man hos den forsvarspositive interesseorganisation Folk & Sikkerhed, hvor man i en årrække har kørt en oplysningskampagne om flagdagen rettet mod kommunerne. Det er også Folk & Sikkerhed, der står bag det nu web-baserede flagdagsmagasin og oplysnings siden www.flagdagen.dk.

"Vi er ikke i mål, fordi vi har et højt antal (af kommuner, der højtidligholder flagdagen, *red.*). Det er ikke svært at få et 12-tal – det, der er svært, er at holde det. Så nu er vores fokus på, hvordan vi højner kvaliteten, skaber noget mere faglighed og fastholder legitimiteten i flagdagen hos de enkelte kommuner. Vi ønsker at styrke de enkelte kommuners interesse for flagdagen

– eksempelvis via de forskellige veteraninitiativer, som er meget individuelle fra kommune til kommune. Men det skal ske lokalt. Hverken vi eller andre skal sidde i København og diktere, hvordan en lokal flagdag skal være."

Det siger Adam Sonnich Meinertz. Han er sekretariatsleder hos Folk & Sikkerhed.

"Der er masser af kommuner, der gør et fremragende stykke arbejde i forbindelse med flagdagen. Det samme gælder en masse frivillige ildsjæle og veteraner rundt om i landet. Det, der bare er vigtigt for os, er, at man ikke gør flagdagen til noget statisk, men at man gør det til et projekt – en dag, der udvikles i synergi med veteranerne, deres pårørende og kommunens øvrige borgere. Det er enormt vigtigt. For de internationale missioner udvikler sig hele tiden, og det skal flagdagen også gøre," siger Adam, der selv er veteran med tre udsendelser på cv'et.

Ingen facitliste

Han understreger, at Folk & Sikkerhed ikke

er ude på at dunke kommuner eller veteranorganisationer oven i hovedet, men blot vil sikre, at flagdagen her 10 år efter sin fødsel stadig udvikles og gerne bliver et behov frem for blot en årligt tilbagevendende begivenhed. Han understreger også, at der ikke findes nogen facitliste på, hvordan et lokalt flagdagsarrangement skal se ud.

"I nogle kommuner gennemfører man store parader, mens man i andre blot mødes over en kop kaffe og et stykke kage. Men småt kan jo også være godt, og værdien kan være lige så stor ved blot at mødes over en kop kaffe som ved at deltage i et stort arrangement. Men det har hele tiden været vigtigt for os, at man via flagdagsarrangementerne ude i kommunerne skaber en god platform for, hvordan man tager hånd om de veteraner, der har det dårligt, samtidig med at man i lige så høj grad viser taknemmelighed over for alle veteraner – soldater, sygeplejersker, civilansatte, politi- og beredskabsfolk, som har været udsendt på vegne af Danmark," siger Adam og tilføjer:

"Og så er det enormt vigtigt for os, at Flagdagen viser sammenhold over for de pårørende. Det, som folk søger, når man har haft anderledes eller voldsomme oplevelser, er jo et sted, hvor der er det her særlige sammenhold, som man finder på flagdagen. Flagdagen handler om at vise taknemmelighed, men dagen er i lige så høj grad en mulighed for dialog mellem kommunerne og veteranerne og deres pårørende. For det kan godt være, at det er staten, der udsender folk til brændpunkter rundt om i verden. Men når de her mennesker kommer tilbage, er det jo de enkelte kommuner, der overtager ansvaret."

Veteraner skal gå i dialog

Den 5. september skal ifølge sekretariatslederen derfor blive en katalysator for kommunernes generelle engagement i de lokale behov for veteraner og kommunens veteranpolitik. Derfor er det vigtigt, at de lokale arrangementer er attraktive, så mange af lokalområdets veteraner og pårørende møder op. "Nu har vi fået kommunernes interesse for

Arbejdet med at få alle kommuner til at gennemføre lokale flagdagsarrangementer er efter de 10 første år nu et overstået kapitel med lykkelig udgang. Men succesen må ikke blive en sovepude, hvis flagdagen skal udvikle sig, mener Folk & Sikkerhed.

Vi, veteranerne, veteranernes organisationer og kommunerne skal altid prøve at nytænke flagdagen.

Adam Sonnich Meinertz

flagdagen, men hvor mange borgmestre og kommunalbestyrelsesmedlemmer har været udsendt? De færreste. Så det handler om at få de, der reelt har været udsendt, og deres pårørende inddraget i, hvordan skal vi gøre det lokalt? Det er meget vigtigt," siger Adam.

For at skabe og holde interessen omkring de lokale arrangementer ser han gerne, at veteraner som enkeltpersoner eller som del af en forening går i direkte dialog med kommunen omkring afviklingen og får sat et program op, som man synes er spændende. Og så er det vigtigt, at erfaringerne bliver delt til gavn for veteraner i andre kommuner.

"Det, vi gerne vil bidrage til og opfordrer til, er, at veteranforeningerne tager fat i kontaktpersoner lokalt og hører, hvordan de synes om flagdagsarrangementet i de enkelte kommuner. Veteranforeningerne bør derefter gå i dialog for at udvikle idéerne," siger Adam Sonnich Meinertz.

Erfaringer går tabt

Samtidig skal kommunerne være villige til

at inddrage veteranerne lokalt, så man i fællesskab finder ud af, hvordan man skal bygge flagdagen op i den konkrete kommune.

"Men først og fremmest handler det om en bedre dialog og erfaringsudveksling mellem de forskellige frivillige veteranorganisationer og -projekter. Som det er nu, går alt for mange erfaringer tabt på grund af manglende dialog og feedback. Flagdagen er jo ikke isoleret af kommunegrænser, men er en national begivenhed. Derfor skal erfaringerne også deles. Vi skal tale sammen om det," siger Adam Sonnich Meinertz og tilføjer:

"Det gælder ikke kun i forhold til flagdagen, men for hele veteranområdet, som er meget fragmenteret."

En tættere dialog mellem veteranforeningerne vil ifølge Adam Sonnich Meinertz også øge mulighederne for en bedre markedsføring af flagdagen.

"Hvor er flagdagen i de landsdækkende medier op til og under den 5. september? Jeg savner også den her wow-effekt, hvor der er Dannebrogslag overalt, som i OVER-

ALT. Også på virksomhedernes platforme, som man så med regnbueflaget under Pride for nylig, hvilket var fedt at se. Og gerne kombineret med hashtagget #sigtak# overalt digitalt, temadage i skolerne om den 5. september, store militærparader a la Bastilledagen i Frankrig – ja, ønsketænkningen er, at den 5. september på sigt bliver en national helligdag," siger Adam Sonnich Meinertz og tilføjer:

"Det vil sætte to fede streger under, hvad det er for en betydning, flagdagen har for vores samfund og de stærke institutioner. Men indtil det sker, skal vi hele tiden prøve at forny os og udvikle os. Vi, veteranerne, veteranernes organisationer og kommunerne skal altid prøve at nytænke flagdagen, der er jo en fantastisk fortælling, hvor mennesker mødes – mennesker, som aldrig ellers ville have mødt hinanden. Flagdagen binder os sammen på tværs af samfundslag – den skaber samfundsfællesskab, så længe den ikke bliver statisk og uinteressant for dem, den handler om: veteranerne og de pårørende." ■

Folk & Sikkerhed

Folk & Sikkerhed har eksisteret siden 1975 og er en del af en nordisk bevægelse med søsterorganisationer i Sverige, Norge og Finland.

Folk & Sikkerhed har derudover seks nationale afdelinger. Som Danmarks største forsvars- og sikkerhedspolitiske forening arbejder Folk & Sikkerhed for, at Danmark skal have et stærkt forsvar, beredskab og politi for at fremme fred og sikkerhed herhjemme som i verden.

Som uafhængig organisation arbejder Folk & Sikkerhed for at oplyse danskerne om forsvars- og sikkerhedspolitik. Det gøres gennem at udgive publikationer og holde arrangementer for at fremme debatten og bidrage med indsigt og løsninger på det forsvars- og sikkerhedsmæssige område.

FORSVARSCHEFEN:

GODT AT KOMME UD OG TALE DIREKTE MED SOLDATERNE

Forsvarschefen lagde i år en maratonplan i kalenderen – alle tjenestesteder skulle besøges i løbet af det første halvår. Forsvarsavisen har mødt ham til en samtale om, hvorfor han skulle ud til soldaterne, og hvad der kom ud af rundrejsen.

AF BIRGIT BAUNEHOJ / FKO / FOTO: HERI NICLASSEN

RUNDREJSE

Efter et efterår med svære mediesager og kritik af for eksempel driften af Forsvarets tjenestesteder tog forsvarschef, general Bjørn Bissrup, en hurtig beslutning om at sætte en besøgsplan i kalenderen: alle tjenestesteder* skulle besøges inden for det første halvår af 2019. Medarbejdere og chefer skulle ses i øjnene. Der skulle lyttes ekstra godt og stilles spørgsmål. Turen rundt i Forsvaret gav forsvarschefen mulighed for at få et indblik i, hvad der rører sig ude i enhederne. Høre hvad soldaterne er optaget af.

Faktisk kom der flere forhold frem, som soldaterne mente, cheferne burde gøre noget ved.

Styrket linjekommunikation

For eksempel nævnte flere soldater problemer med at forstå rationale – det vil sige et sagligt underbygget grundlag – for nogle af de beslutninger, der bliver truffet i Forsvarets øverste ledelse.

”Soldater er jo langt hen ad vejen indrettet på den måde, at selv de mindre populære beslutninger kan de sådan set godt leve med, hvis de forstår rationale bag. Hvis det er en beslutning, man ikke synes er god eller i bund og grund er uenig i, så er det langt sværere at acceptere den, hvis man samtidig ikke forstår, hvorfor den er truffet,” siger forsvarschefen.

”En af konklusionerne på rundrejsen er, at vi som chefer skal blive bedre til at forklare, hvorfor der er truffet den ene eller anden beslutning. Derfor skal der sættes fokus på at styrke linjekommunikationen. Det er ikke er godt nok, at jeg bare skriver et nyhedsbrev ud til alle vores medarbejdere, eller at det bliver skrevet i Forsvarsavisen. En beslutning skal sættes i kontekst, der hvor man er. Og det, som i Forsvarskommandoen i København kan virke indlysende, er naturligt nok lidt mindre tydeligt, når man står ude i kasernegården, eller på en flyvestation eller flådestation,” siger forsvarschef Bjørn Bissrup og henviser til, at alle har ret til at få forklaret, hvad de forskellige beslutninger betyder

for den enkeltes hverdag på jobbet, og det skal komme fra den nærmeste chef.

Forsvarets retning skal være tydelig

Mange soldater savnede også et mere generelt kendskab til kommunikation om Forsvarets strategiske retning og de øverste chefers overordnede prioriteter. Et godt eksempel viste sig at være fortællingen om forsvarsforliget – og budgetanalysen.

”For eksempel stødte jeg derude på, at vi jo har fået et forsvarsforlig, der betyder, at Forsvaret får tilført flere ressourcer og skal være større, og det skal Forsvaret være glad for. Men jeg tror ikke, vi var gode nok til at kommunikere, at før vi når derhen, skal vi lige begynde med at omprioritere en milliard kroner – fra budgetanalysen – hvilket betød, at vi skulle have skilt os af med nogle medarbejdere, som vi så ville få brug for om et år eller to igen. Derfor valgte vi nogle andre løsninger, og når vi kommunikerede vores glæde over forsvarsforliget og alt det gode, der venter, så har man ude ved enhederne oplevet noget andet. Man har oplevet, at ressourcerne var stramme, og at der ikke nødvendigvis var det værktøj i værktøjskassen, der skulle til for at løse opgaverne,” lyder det fra Bjørn Bissrup.

Dette kritikpunkt har medført, at der skal sættes et arbejde i gang med at tydeliggøre Forsvarets retning og ledelsens prioriteter på centrale områder. Når det ligger klar i en endelig udgave, skal Forsvarets medarbejdere have kendskab til det.

Fokus på etableringsdrift

Frem for at samle alle i en gymnastiksal og holde tale, var der på tjenestestederne arrangeret rundbordssamtaler med forsvarschefen og 20 til 30 soldater. Ved sådanne samtaler rundt om et bord kommer der mange både store og små ting frem.

Her blev det tydeligt, at det, der fylder rigtig meget blandt soldaterne, er at få nogle gode rammer, så de kan løse de opgaver, de er sat til for at løse. Men soldaterne oplever ikke tilstrækkelig støtte fra de andre styrelser ude på tjenestestederne.

”Det, jeg får at vide derude, er, at det er blevet for svært, og at der er for meget bøvl

7 punkter

Hvad optog soldaterne og cheferne - og hvad bliver der gjort ved det:

Her kan du se syv gennemgående forhold, som optager Forsvarets medarbejdere, og hvilke tiltag Forsvarets ledelse tager:

Forhold:

Manglende kendskab til strategiske retning og prioriteter.

Initiativ: Forsvarets retning og ledelsens prioriteter skal tydeliggøres.

Forhold:

Manglende kendskab til begrundelser bag beslutninger, der træffes i ledelsen.

Initiativ: Fokus på at styrke linjekommunikationen

Forhold:

Ikke tilstrækkelig støtte fra støttende styrelser

Initiativ: Arbejdsgruppe i gang med at finde lokale løsninger samt styrket dialog med de støttende styrelser.

Forhold:

Intern kommunikation opfattes poleret, og giver ikke plads debat.

Initiativ: ForsvarsInfo styrkes.

Forhold:

Manglende proaktiv kommunikation og genmæle i den offentlige debat.

Initiativ: Ansættelse af ny kommunikationschef.

Forhold:

Manglende balance mellem arbejde, uddannelse og familieliv

Initiativ: Arbejde iværksat for at reducere belastningen på uddannelser fx MMS for såvel elever som enheder.

Forhold:

Opfattelse af indsnævret ledelsesrum.

Initiativ: Chefudviklingsforløb som skal skabe og vedligeholde ledelsesrum.

i forhold til for eksempel at få stillet et undervisningslokale, skydebane, eller øvelsesserterræn til rådighed. Den måde, man skal gøre det på (via serviceportalen mit-fes.iss.dk, red.), er for besværlig,” lyder det fra Bjørn Bissrup.

Derfor er både Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (FES) og virksomheden ISS, som har Facility Management-kontrakten (driften på etableringerne), opmærksomme på disse problemer, og begge har i øvrigt sørget for service managers og site managers ude på tjenestestederne, der skal få tingene til at glide bedre.

”Det er vist åbenlyst for os alle sammen, at den proces, vi i øjeblikket har valgt på vores daglige drift af for eksempel kantiner, værelsesadministration, arealpleje, klargøring og vedligeholdelse ude på kaserne, flyvestationer og flådestationer ikke er tilfredsstillende,” siger forsvarschefen.

Derfor er der allerede en arbejdsgruppe, der er gået i gang med at finde lokale løsninger med fokus på mere nærhed, mindre bureaukrati og prioritering af lokale ydelser.

Samtidigt har topledelsen fokus på en styrket dialog med de støttende styrelser. Således gennemfører chefen for Forsvarsstaben nu ugentlige styrelseskoordinationsmøder med Ejendomsstyrelsen (FES), Personalestyrelsen (FPS) og Materiel- og Indkøbsstyrelsen (FMI) med henblik på at håndtere de løbende udfordringer.

Udvikling af chefers ledelsesrum

Netop chefernes samarbejde med styrelserne viste sig også at være et samtaleemne, når Bjørn Bissrup holdt rundbordssamtaler kun med tjenestestedernes chefer under sine besøg. For flere chefer føler et indsnævret ledelsesrum. For eksempel kan en chef som udgangspunkt ikke altid beslutte, at nu skal der gøres noget ved en given problemstilling og så allokere ressourcer til det. Disse ressourcer ligger ofte i en af styrelserne.

Til det forklarer Bjørn Bissrup, at man i efteråret 2019 iværksætter et chefudviklingsforløb for Forsvarets chefer på M402-niveauet og tilsvarende civile, hvor der vil være fokus på, hvordan cheferne skaber og vedligeholder et ledelsesrum, samt de op-

”

Når man sidder herinde og bliver lidt forstemt, så skal man bare tage ud og besøge nogen af vores enheder, så bliver man i rigtig godt humør.

Bjørn Bisserup

Billederne er fra forsvarschefens besøg på Skive kaserne.

Fortsættes næste side

Linje-kommunikation

Linjekommunikation er en metode, der bruges i de virksomheder og organisationer, hvor der er mere end et ledelseslag.

Linjekommunikation foregår i princippet ansigt-til-ansigt. Først mellem Forsvarets øverste ledelse via chefer, ledere og mellemlider. Herefter mellem mellemlider og medarbejdere.

Når kommunikationen er nået helt ud i organisationen, formidles feedback tilbage gennem leddene til den relevante chef.

gaver som følger af deres organisatoriske placering mellem topledelse og udførende enheder.

Bedre balance mellem arbejde, uddannelse og familieliv

Når samtalen falder på uddannelsesområdet, kritiserede soldaterne, at det er blevet intensiveret med mere blended learning og deriblandt i højere grad e-learning, mens man passer sit job ved siden af.

"Det var gennemgående, at mange af de unge officerer og befalingsmænd synes, det er rigtig svært at få det hele til at hænge sammen, når man både skal passe sit arbejde, sin uddannelse og sin familie på en og samme tid. Den trekant kan det være svært at finde en balance i," siger forsvarschef Bjørn Bisserup.

Han har derfor sammen med værnene taget fat på arbejdet med at få skabt en bedre balance. Det kan for eksempel ske ved, at der på videreuddannelsesområderne bliver mindre belastning blandt andet ved en større grad af tilstedeværelse i form af færre, men længere tilstedeværelseskurser.

"Vi sætter fokus på muligheden for at kun-

ne skabe netværk på uddannelserne i fremtiden, og sådan er der også andre konkrete initiativer, der skal forbedre uddannelserne. Det gælder jo ikke kun på officersuddannelserne, men også på befalingsmandsuddannelserne, som er på vej i samme retning. Så de ting er vi i fuld gang med," siger forsvarschefen og forklarer, at arbejdet med at justere på for eksempel Master i Militære Studier ligger hos Forsvarsakademiet, der er i fuld gang med opgaven.

Ny kommunikationschef og mere debat

Sidst med ikke mindst var den interne såvel som eksterne kommunikation også et punkt, medarbejderne ville tale med forsvarschefen om. For den internes del fandt flere den for pæn og poleret og uden mulighed for at debattere konstruktivt.

"Vi skal blive skarpere på at sige tingene mere direkte og i kontekst. Og så tror jeg også, at soldaterne gerne vil en større debat ude i Forsvaret – ikke nødvendigvis en problematiserende debat, men en debat om hvad der er de bedste løsninger på, hvordan vi kunne gøre forskellige ting bedre. Kom-

munikationen skal kunne gå begge veje – vi skal også lytte til, hvad der bliver sagt," lyder det fra Bjørn Bisserup.

Forsvarskommandoen har udarbejdet en analyse af den interne kommunikation og på den baggrund blandt andet planlagt at styrke ForsvarsInfo med nye funktioner, som blandt andet understøtter en intern debat.

Samtidig er der netop blevet ansat en ny militær kommunikationschef. Det er oberst Susanne Lund, som har et bredt operativt tjenesteforløb og kommer direkte fra stilling som chef for Veterancentret.

"Hensigten er i virkeligheden at øge servicen til pressen, dels blive hurtigere til at svare, når vi bliver spurgt om noget, men i virkeligheden også at hjælpe enhederne med at få kommunikeret hurtigere og mere præcist. Som det er i dag, er der en tendens til, at det drukner lidt i processer, der gør, at når det når til mig, så er toget ligesom kørt. Så ideen med at have et ansigt på Forsvaret er, at vi også kan svare på helt almindelige ting," siger forsvarschefen og understreger, at det hverken fritager ham selv eller andre chefer

for den kommunikation, der hører til det at være chef og dermed også at stå på mål for det, man er chef for.

Bliver i godt humør

På spørgsmålet om, hvad det bedste ved rundrejsen har været, kommer svaret fra Bjørn Bisserup hurtigt:

"Det er lidt karikeret sagt, men når man sidder herinde i Forsvarskommandoen i København og bliver lidt forstemt, så skal man bare tage ud og besøge nogen af vores enheder, så bliver man i rigtig godt humør," siger forsvarschefen.

"Noget af det bedste ved det her job er i virkeligheden, at jeg har den mulighed. Jeg har i den grad fået mulighed for at få talt med vores soldater, om hvad der optager dem i dagligdagen. Og de har fået lejlighed til at sige tingene direkte til mig uden omsvøb, uden at det har været gennem en større behandling i vores system," siger Bjørn Bisserup, som lover at komme ud på besøg igen, så snart som muligt. ■

*Forsvarschefen besøgte alle tjenestesteder i første halvår af 2019 med undtagelse af Jægerkorpsen, som han besøgte i slutningen af september.

MILJØSKIBE AFPRØVER EUROPÆISK UDSTYR TIL OLIEBEKÆMPELSE

Orlogskaptajn
Nils

Kaptajnløjtnant
Christian

FAKTA OM HELCOM OG BALEX DELTA

Helsinkikommissionen (HELCOM) er en mellemstatslig kommission, som styrer Helsinkikonventionen. HELCOM arbejder for beskyttelse af det maritime miljø i Østersøområdet.

Følgende lande deltager i HELCOM-samarbejdet: Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Letland, Litauen, Polen, Rusland og Sverige. Derudover deltager EU også i samarbejdet.

Balex Delta er HELCOM's årlige havmiljø-øvelse. Øvelsen har været afholdt hvert år siden 1991. I år foregik øvelsen ved Bornholm den 26.-29. august, da Danmark var vært.

Skibe fra følgende lande deltog i år i øvelsen: Danmark, Sverige, Polen, Litauen, Letland, Estland, Finland og Tyskland

Det Europæiske Agentur for Søfartssikkerhed (EMSA) er etagentur i Den Europæiske Union (EU). EMSA har til opgave at forbedre søfartssikkerheden samt at forebygge og bekæmpe forurening i havet.

Inden for bekæmpelse af forurening til søs tilbyder EMSA en række tjenester, herunder lån af udstyr, der kan hjælpe kyststater med at bekæmpe olie- eller kemisk forurening.

Nils peger ud på nogle lyse striber i havet:

"Derude kan man se, hvor popcornene ligger. Hvis der ligger olie i havoverfladen, vil der ikke være lige så mange bølger på det sted som på resten af havet. Det samme sker, når vi bruger popcorn. Så ved at bruge popcorn kan vi se, om vi rent faktisk kan opsamle 'olien' med udstyret," siger han.

Der er blevet hældt 17 kubikmeter popcorn i vandet. Det svarer til over 4.800 bægre popcorn på 3,5 liter i biografen.

Da "Gunnar Thorson" sejler gennem popcornene, leder fangarmene fra Current Busteren popcornene ned til bassinet, som de skal. Indledningsvis er de første danske erfaringer med brugen af udstyret fra EMSA da også overvejende positive, fortæller kaptajnløjtnant Christian:

"Udstyret kan anvendes med større fart gennem vandet end enhedernes eksisterende udstyr, hvilket betyder, at olien kan opsamles hurtigere. Ved en virkelig olieforurening vil udstyret dog skulle leveres fra Polen, så der vil givetvis være en forlænget responstid, før EMSA-udstyret er i brug i operationsområdet," siger han. ■

Danmark har stået i spidsen for den internationale havmiljøøvelse Balex Delta, og som noget nyt har miljøskibene under øvelsen testet fælles europæisk udstyr til bekæmpelse af olieforurening.

TEKST OG FOTO: LÆRKE WEENSGAARD / FKO

FORURENINGSØVELSE

Radioen skratter om bord på "Gunnar Thorson", et af Søværnets miljøskibe.

"Vi har haft en kollision mellem to skibe, og I kan forvente at få opgaver," lyder det ud af højtalerne. Sammenstødet mellem de to skibe har fået det ene til at lække olie. Det bliver "Gunnar Thorsons" opgave at opsamle olien i samarbejde med 14 andre skibe, inden olien når at gøre skade på naturen ved Bornholm, hvor øvelsen foregår.

Scenariet er en del af den internationale havmiljøøvelse Balex Delta, der er en øvelse for HELCOM-landene omkring Østersøen. Formålet med øvelsen er at træne landenes samarbejde i tilfælde af en olieforurening, der er så stor, at et land ikke kan håndtere det alene.

"En oliekatastrofe kan være et problem for mange lande på én gang. Olieudslippet kan ske på svensk farvand af et russisk skib, olien kan drive ind på dansk farvand og blive bekæmpet af et tysk miljøskib," fortæller kaptajnløjtnant Christian.

Han har været med til at planlægge Balex

Delta, da de deltagende lande skiftes til at være vært for øvelsen, hvilket er Danmarks opgave i år.

Fælles europæisk udstyr

I år skal skibene ikke kun bruge deres sædvanlige udstyr under øvelsen. For første gang under Balex Delta skal de deltagende lande få erfaringer med fælles europæisk udstyr. Udstyret kan rekvireres gennem Det Europæiske Agentur for Søfartssikkerhed (EMSA) i tilfælde af et stort olieudslip som supplement til landenes eget udstyr.

Til forskel fra tidligere år er der derfor i år en fast plan for, hvilket udstyr skibene skal bruge til at bekæmpe olie:

"Det er på forhånd planlagt, hvornår skibene skal bruge bestemt udstyr, og hvornår de skal skifte til noget andet udstyr, selv om de måske ikke er færdige med deres opgave. Det har vi gjort for at få så meget ud af tiden som overhovedet muligt," siger kaptajnløjtnant Christian.

Skibene bruger på skift forskelligt udstyr fra EMSA, og om bord på "Gunnar Thorson" skal de prøve kræfter med en såkaldt Current Buster.

Ved første øjekast ligner en Current Buster en enorm gul gummibåd. Flad som en luftmadras uden luft er Current Busteren rullet op på en stor tromle på skibets dæk. Langsomt bliver Current Busteren rullet ud på dækket, mens den bliver pustet op. I takt med at den bliver fyldt med luft, bliver den langsomt skubbet af dækket og ned i vandet. Da den er færdig med at blive sat op, ligger den i vandet et stykke ved siden af skibet og ligner en gummibåd med to lange fangarme foran sig.

Gode erfaringer

Fra broen øverst på "Gunnar Thorson" holder orlogskaptajn Nils, der er skibschef på "Gunnar Thorson", øje med Current Busteren. Han forklarer, at det, der ligner en gummibåd, faktisk er et bassin, hvori der står en stor pumpe:

"Ved at vi sejler gennem olien, leder de to fangarme olien ind til bassinet. Her bliver så meget vand som muligt siet fra olien, så det er rent olie, der bliver optaget i pumpen," forklarer Nils.

Det er dog ikke olie, som skibene skal opsamle under øvelsen, men derimod popcorn.

"HANS HEDTOFTS" FORLIS BRUGES STADIG TIL LÆRING

I år er 60-året for "Hans Hedtofts" forlis. Skibet, der forsvandt med 95 om bord i 1959, har lige siden spredt ringe i vandet og derved haft stor betydning for Forsvaret i Grønland.

AF IDA SUHR BIRKEMOSE / AKO

GRØNLAND

"Vi synker nu." Sådan lyder den sidste melding fra Den Kongelige Grønlandske Handels nye skib "Hans Hedtoft" for 60 år siden. Skibet har ramt et isbjerg på vej fra Grønland mod København, og der er gået hul. Ulykken sker den 30. januar, og havet omkring Grønlands sydligste spids, Kap Farvel, er isfyldt, og der er høj sø.

Eftersøgningen bliver ledt af Grønlands Kommando, men der er begrænsede ressourcer efter Anden Verdenskrig, hvor Søværnet stadig er i gang med at opbygge flåden; to grønlandske kuttere er til rådighed. I området er dog flere udenlandske fartøjer, men da en vesttysk trawler endelig når positionen, er der hverken skib, redningsflåder eller vraggods at se. "Hans Hedtoft" er sunket på sin jomfrurejse med alle 95 ombordværende – 40 besætningsmedlemmer og 55 passagerer.

Det bliver den hidtil største internationale eftersøgning ved Grønland og får betegnelsen "Operation Isbjerg" med indsats af flere skibe i området og med danske, islandske, canadiske og amerikanske fly. Ingen finder noget, og først i oktober senere på året driver en redningskrans i land på Island. Den hænger i dag i Frelserens Kirke i Qaqortoq, fordi byen var "Hans Hedtofts" sidste anløbssted.

"Hvidbjørnen" bliver født
Katastrofen betød blandt andet, at Søværnet fik fremskyndet byg-

ning af nye, store inspektionsskibe. Før i tiden var der kun større sejlede enheder ved Grønland i sommerhalvåret, men op gennem 1950'erne taler man om at bygge "Grønlands fregatter", og det er sådanne to, der bliver bevilliget i 1959 efter forliset.

Der er dog bred enighed om, at to skibe er for lidt til dækning af både Grønland og Færøerne, og på baggrund af "Hans Hedtofts" forlis er processen hurtigere end normalt. I 1960 bliver Søværnskommandoen bemyndiget til at iværksætte bygning af fire ensartede, helikopterbærende inspektionsskibe. De står færdige i 1962-63 og går under navnet Hvidbjørnen-klassen.

Men det er ikke kun større skibe, "Hans Hedtoft"-forliset har medført. Der bliver også truffet beslutning om at genåbne Narsarsuaq lufthavn samt en iscentral, der skal holde skibene orienterede om isforekomster. Det er begyndelsen på det meldesystem, der i dag hedder GREENPOS, som stadig bruges i Grønland. I Narsarsuaq og Kangerlussuaq etableres også en permanent flyveredningstjeneste.

Netop GREENPOS-systemet er begyndelsen på en øvelse, der i august blev afviklet ved Kap Farvel, samme sted som "Hans Hedtoft" forliste. Et krydstogtskib havde i øvelsen ikke meldt sin position til tiden i meldesystemet, og derfor blev en SAR-mission (Search and Rescue-mission) igangsat.

Blandt deltagerne var det franske søværnsskib "Fulmar", det franske Falcon 50-fly, politikut-

teren "Sisak 3", Air Greenlands Bell 212-helikopter samt Challenger-fly og operationscenter i regi af Arktisk Kommando.

"Øvelsen har været en stor succes. Samarbejdet mellem den lokale helikopter, de udenlandske enheder og vores egne enheder og operationscenter har testet vores procedurer, og vi har lært meget, der kan bruges i en skarp situation," siger orlogskaptajn Peter Gram, chef for Arktisk Kommandos J7-afdeling, der har været øvelseskoordinator.

Som en del af øvelsen blev der udlagt bøjer og vraggods for at se, hvordan vraggods vil bevæge sig i området. Efter to døgn var de to bøjer, der var udlagt samme sted, endt 1,5 km fra hinanden, og al udlagt vraggods forsvandt.

Udlægning understreger meget godt, hvorfor vraget af "Hans Hedtoft" aldrig er blevet fundet. I 2005 blev der opsat en mindepude med navnene på de 95 omkomne på Nordatlantens Brygge i København. Herfra udgik skibene i sin tid til Grønland. Og her lagde de til efter endt rejse.

De efterladte til de ombordværende, heriblandt flere grønlandere, har længe ønsket sig en officiel mindegudstjeneste, og i januar i år blev der afholdt gudstjenester i både Danmark og Grønland til minde om de afdøde. Redningskransen fra kirken i Qaqortoq blev fragtet til Holmens Kirke, og i Nuuk lagde en gruppe af pårørende en krans ved Sømandshjemmet inden mindegudstjeneste i Hans Egedes Kirke, hvor navnene på alle 95 omkomne blev læst højt. ■

M/S Hans Hedtoft

Den 30. januar 1959 kl. 13.56 modtog vejrstationen i Prins Christians Sund et mayday fra skibet om, at det var kollideret med et isbjerg 20 sømil syd for Kap Farvel.

Den tyske trawler "Johannes Krüss" befandt sig cirka 25 sømil øst for "M/S Hans Hedtoft" og sejlede på trods af meget dårligt vejr mod positionen. Klokken 17.41 meddelte "M/S Hans Hedtoft": "Vi synker langsomt...". Det var det sidste, man hørte til "M/S Hans Hedtoft".

I de følgende dage ledte skibe og flyvemaskiner efter vraggods og eventuelle overlevende. Man fandt dog intet. Skibet gik ned med 40 besætningsmedlemmer og 55 passagerer.

Med sig til havets bund tog skibet kirkebøger fra sognene i Syd- og Midtgrønland, da det var bestemt, at de skulle på arkiv i Danmark. Ni måneder senere drev en redningskrans i land i Island. Det er det eneste vraggods, der er fundet. Redningskransen kan i dag ses i Frelserens Kirke i Qaqortoq.

GRØNLAND I FLAMMER

Det krævede samarbejde mellem Beredskabsstyrelsen, Forsvaret, frivillige grønlandske brandmænd og Selvstyret, da en naturbrand i Grønland blussede op i august og truede med at nærme sig by og mennesker.

AF IDA SUHR BIRKEMOSE / AKO

BEREDSKAB

"Naturbranden ved den vestgrønlandske by Sisimiut havde allerede ulmet i flere uger, inden den krævede opmærksomhed og hjælp fra Danmark. Men da branden efter flere forsøg fortsat ikke var slukket og bredte sig mod en bevoksning, der kunne resultere i en uslukkelig brand, der ville risikere at rase i flere år, anbefalede Beredskabskommissionen, at Selvstyret anmodede om hjælp fra Danmark.

Det er ikke første gang, Grønland brænder. Faktisk er der hvert år naturbrande i Arktis, men oftest i helt øde områder, og derfor befinder der sig heller ikke det korrekte brandslukningsudstyr i landet. Da Forsvaret skulle støtte med logistik, var det derfor nødvendigt ikke kun at transportere 38 mand fra Beredskabsstyrelsen til Sisimiut, men også forskelligt brandslukningsudstyr, der blev

transporteret helt op i fjeldet.

"Vi har brugt mosespyd til slukningen. Med spyddene spuler man vand ned under jorden. Det kan være i revner og sprækker og i små kløfter, hvor branden faktisk bevæger sig nedad og ligger og ulmer. De huller har vi fyldt med vand," siger brigadechef i Beredskabsstyrelsen Stig Hammerhøj, der under indsatsen befandt sig i Arktisk Kommando hovedkvarter som forbindelsesofficer.

Mosespyddene er nu opkøbt af Beredskabskommissionen, så Grønland i fremtiden ville kunne slukke lignende naturbrande uden assistance fra Danmark.

Seahawk-helikopter reddede vandrere

Naturbranden befandt sig på en vandrerrute mellem Kangerlussuaq og Sisimiut. Midt i slukningsarbejdet modtog Arktisk Kommandos operationscenter et nødsignal fra tre personer, der var fanget i røgen og ikke

kunne orientere sig.

Støtteskibet "Absalon" lå i nærheden af Sisimiut i forbindelse med støtte til at bekæmpe branden. Om bord har "Absalon" en Seahawk-helikopter med gode sensorer til eftersøgning. Den blev derfor sat ind i eftersøgningen, og der gik ikke lang tid fra indsættelse af helikopteren, til de to turister og deres guide blev fundet. På anmodning fra Grønlands Politi blev de tre vandrere fløjet til Sisimiut for lægetjek. Alle tre var ved godt helbred.

Episoden har understreget behovet for et tæt samarbejde mellem beredskabet i Grønland og Danmark. Forsvarsministeren har efterfølgende udtalt, at Forsvaret og beredskabet i endnu højere grad skal bidrage til tryghed og sikkerhed i hele Rigsfællesskabet. Beredskabsstyrelsen og de grønlandske myndigheder undersøger derfor nu muligheden for at udvikle nye kurser for grønlandske brandfolk. ■

TUSINDER MØDTE FORSVARET

Et stort flådebesøg i København kombineret med arrangementet "Mød Forsvaret" lokkede flere end 20.000 helt tæt på krigsskibe og Forsvarets forskellige arbejdspladser.

AF LARS BØGH VINTHIER / FKO / FOTO: CHRISTIAN SUNDSDAL OG TIM SØGAARD

ÅBENT SKIB Flådeøvelsen Northern Coasts (NOCO 2019) samlede flere end 40 krigsskibe i København i dagene omkring flagdagen den 5. september. Yderst på Holmen havde de svenske krigsskibe i Visby-klassen lagt til, mens den mere "civile" del af Københavns Havn lagde kaj til de største grå skibe fra den store NATO-flåde. Fra Langelinie over Amaliehaven, Ofelia Plads, Havnegade og til Den Sorte Diamant bød skibene fra 14 lande publikum

om bord til såkaldt "Åbent Skib". Mange forbipasserende på spadseretur langs de mange kilometer kajkant forholdt sig i begyndelsen skeptiske til den åbne adgang op ad skibsløjderne. Men den var god nok. Og når gæsterne var vel om bord, blev der beredvilligt vist frem og besvaret spørgsmål om alt fra kanoner, dimser og livet til søs.

Flådebesøget gav ligeledes anledning til en større udstilling på Ofelia Plads, hvor publikum hele ugen havde mulighed for at sidde i cockpittet på en F-16 eller binde knob hos Søværnet. Lørdag eftermiddag viste Frømandskorp-

set deres evner fra Fennec- og Seahawk-helikoptere og hurtigtgående RHIB (gummibåd med fast køl). Kombinationen af Åbent Skib og Mød Forsvaret gav ekstra pres på besøgstallet lørdag, fortæller chefen på fregatten "Niels Juel", kommandørkaptajn Michael Landmark.

"Vi regner med, at der har været 12.000 besøgende alene på 'Niels Juel' i løbet af ugen. Og alene lørdag havde vi besøg af 8.000. Der var endda kø en halv time for åbningen lørdag," fortæller kommandørkaptajnen.

Fregatten lå placeret ved kajen på Ofelia Plads. ■

Lørdag gav Frømandskorpset opvisning. De mange tilskuere på Amaliekaj kom også tæt på frøernes hurtige RHIB (gummibåd med fast køl) og Flyvevåbnets nye maritime Seahawk-helikopter og den moderniserede Fennec-helikopter.

Mellem store fregatter på Ofelia Plads var der i hele flagdagsugen mulighed for at møde Forsvarets mange arbejdspladser. Søværnet lagde bagtæppe til denne unge mands drøm om engang at blive søofficer og orlogskaptajn.

Skibenes besætninger fik testet deres omstillingsparathed, da de skulle agere turistguider for de mange nysgerrige besøgende. Marineoverkonstaben fra fregatten "Niels Juel" må her forklare tavlen, hvor besætningen "nåler" sig ud og ind, så vagtholdet har styr på, hvem der er i land, og hvem der er om bord.

"Der er lidt gods i den!" En gæst på "Niels Juel" har fået lov at prøve en af soldaternes personlige sikkerhedsudrustning. Det er ikke så let, som det ser ud.

NORTHERN COASTS (NOCO)

Over 40 flådefartøjer fra i alt 16 forskellige lande deltog i Northern Coasts (NOCO). I alt deltog 18 nationer.

Northern Coasts blev i år afholdt for 13. gang og var i år planlagt og ledt af Tyskland.

Næste gang står Danmark i spidsen for at tilrettelægge den.

NORTHERN COASTS – SAMARBEJDE, SIKKERHEDSPOLITIK OG SKARPE SKUD

Den maritime øvelse Northern Coasts (NOCO) skal træne soldater fra forskellige nationer i at løse deres opgaver og løse dem i samarbejde med hinanden i et sikkerhedspolitisk øjemed.

AF TIM SOGAARD / FKO

MARINEØVELSE Fire store brag i rap. Derefter få sekunders stilhed. Som når man kører under en viadukt i øsende regnvej.

"Nedslag!" bliver der råbt. Vi befinder os på inspektionsskibet "Thetis", hvor marinesoldaterne er i gang med at affyre skibets kanon i forbindelse med en skydeøvelse.

Inspektionsskibet deltager i den maritime øvelse Northern Coasts (NOCO) sammen med over 40 andre flådefartøjer fra i alt 18 forskellige lande. Heriblandt også den danske fregat "Niels Juel" samt støtteskibet "Absalon".

"Øvelsen skal sikre, at vi som soldater er dygtige til at løse de opgaver, vi bliver stillet. Heriblandt anvende vores skibe, kanoner, sensorer etc. Derudover er det også en øvelse i at samarbejde i en større styrke med mange forskellige nationer," siger flotilleadmiral Kri-

stian Haumann, der er styrkechef og om bord på sit flagskib "Absalon" under øvelsen.

Øvelsen har desuden et sikkerhedspolitisk formål. Der er nemlig stor interesse for Østersøområdet, hvor øvelsen blandt andet foregår.

"Det er vigtigt at vise, at vi er rigtig mange nationer, der er villige og dygtige til at forsvare vores værdier og interesser i området," siger flotilleadmiralen.

Et år som flagskib

Er man ny på skibet, tager det lige sin tid at finde sig til rette på "Thetis". Den første øvelse består i ikke at blive tacklet af de uset høje dørtrin, man møder for hver anden meter. Dernæst skal man lære at finde rundt. Dørken, som gulvet kaldes på skibe, er heldigvis belagt med forskellige farver for hvert dæk, så man lærer hurtigt, at kabyssen ligger på det grå.

Det er også på det grå dæk, at staben sidder. Normalt opererer

"Thetis" i Nordatlanten, men i år er inspektionsskibet flagskib for NATO's stående minerydningsstyrke Standing NATO Mine Countermeasures Group 1 (SNMCMG1), som i år er under den danske styrkechefkommandørkaptajn Peter Krogh. Minerydningsstyrken består af både danske og udenlandske minerydningsfartøjer. Herunder blandt andet norske, tyske og franske.

Staben er det ledende organ i NATO's stående minerydningsstyrke. De uddeler opgaverne til de respektive minerydningsfartøjer, som varetager opgaverne selvstændigt.

"Vores opgave som flagskib for minerydningsstyrken er at huse den stab, der har kommandoen over minerydningsstyrken, og beskytte selve minerydningsstyrken mod trusler," forklarer Jakob Rousøe, som er kommandørkaptajn og skibschef på "Thetis".

Udover at beskytte minerydningsstyrken står besætningen på

"Thetis" også for at levere brændstof og andre nødvendigheder til minerydningsfartøjerne.

Afhængige af hinanden

Under Northern Coasts (NOCO) tester "Thetis" sine forsvarsmekanismer, for minerydningsstyrken er ikke gearet til at forsvare sig selv. Det er derfor, man har et flagskib til styrken, forklarer Andreas Johansen, der er chef for den danske minerydningsstyrke Mine Countermeasures (MCM) Denmark.

"Det er et højintensivt scenarie, hvor vi skal fjerne nogle miner. De skibe, vi anvender til det, har normalt ikke ret mange våbensystemer, så derfor har vi behov for 'Thetis' til at yde den beskyttelse, vi har brug for," siger Andreas Johansen.

MCM Denmark har også midlertidig adresse på "Thetis", mens styrken er udsendt med NATO's stående minerydningsstyrke. Dens opgave i forbindelse med

NOCO er den samme som altid: at holde søvejene minefrie. Derfor leder man ikke blot efter de til lejligheden udlagte øvelsesminer, men også den ægte vare.

Man anslår, at der blev udlagt omkring 180.000 miner i Østersøen og farvandene omkring Danmark under de to verdenskrige, hvoraf mange ikke er lokaliseret og uskadeliggjort endnu. Minerne er naturligvis gamle og udgør ikke en risiko, så længe de ligger på havbunden. Men får en fisker en mine i nettet, eller kastes et anker på en mine, kan det være farligt. Derfor er MCM Denmark, der normalt har hjemme i Frederikshavn, altid godt beskæftiget med at øge sikkerheden til søs.

"Vi ligger strategisk godt placeret i forhold til Østersøen. Derfor er det vigtigt, at vi kan holde søvejene minefrie, så vi kan sikre den civile skibstrafik og vores allierede en sikker passage til netop Østersøen," siger Andreas Johansen. ■

DYKKER I SAMFUNDETS TJENESTE

Det kræver forfinede dykkerteknikker, kreative løsninger og et sind forberedt på lidt af hvert, når Søværnets minedykker rykker ud i kriminalsager for at sikre afgørende beviser, der ligger under vandet.

SØVÆRNETS DYKKERTJENESTE STØTTER POLITIET

Minedykkerne – også kaldet minører – i Søværnets Dykkertjeneste støtter politiet, når de har brug for at lokalisere og bjærge eksempelvis gerningsvåben, tyvekoster eller lig, der ligger under vandet.

Her er deres opgave at sporsikre og fotodokumentere bevismateriale, så det kan bruges i kriminalsagens videre efterforskning.

Dykkerne træner sammen med politiets kriminalteknikere, retsmedicinere og indsatsledere en gang om året – på et kursus i Kongsøre, hvor minørerne holder til. Syv dykkere er døgnet rundt, året rundt, på vagt, klar til at rykke ud – også til ammunitionsrydning til søs, deres kernekompetence.

Minørerne støtter politiet sammenlagt cirka 12 uger om året.

Den gule flydeballon kan løfte op til to tons og er derfor et vigtigt redskab, når dykkerne skal bjærge eksempelvis en personbil, som ligger på havbunden.

TEKST OG FOTO: EMMA KIRKETERP / FKO

UNDERVANDS

En orange bøjle bryder havoverfladen et stykke fra molen på den bølgende fjord ved Marinestation Kongsøre.

”Folk har en idé om, at når de smider ting i vandet, så er det væk, og så kan politiet ikke finde det,” siger oversergent Martin.

Men det er ikke tilfældet. Især ikke for en minedykker som Martin.

For ud over at udføre de klassiske minøropgaver, nemlig ammunitionsrydning under vand, er Martin og de øvrige minører i Søværnets Dykkertjeneste med til at finde gerningsvåben, tyvekoster og lig, når politiet har brug for assistance til kriminalsager, hvor afgørende beviser ligger under vandets overflade.

Under Isefjordens bølger har to minedykker lokaliseret en personbil – lige under den orange markeringsbøjle. Og nu gør de klar til at bjærge bilen for politiets kriminalteknikere, der står afventende på molen. Scenariet er blot en øvelse, men ikke et utænkeligt et for en minedykker.

De kan nemlig komme ud for at skulle søge efter lidt af hvert, når de dykker i vandløb, bugter, søer og på åbent hav. Lige fra pistoler og knive til køretøjer og så små genstande som SIM-kort. Alt sammen noget, der for minørerne ikke umiddelbart adskiller sig væsentligt fra granater og miner, konstaterer chefen for Søværnets Dykkertjeneste.

”Det er jo den samme metode, vi bruger, når vi skal lede efter miner som ved et stikvåben. Man skal være utrolig præcis og vedholdende omkring, hvor man har søgt og ikke søgt,” siger orlogskaptajn Lars Møller.

Sporsikring under vand

Dykkerne har konstateret, at forruden og sideruderne på bilen er slået ud. Og så må de kreative løsninger på bordet. Fra en gummibåd får de to dykkere overrakt et sammenbundet grønt net, som de – under vandet – binder fra køleren til bagenden af bilen. Det gør de for at forhindre, at genstande i bilen ryger ud under hævnningen, som sker med en gul flydeballon, der skal bringe bilen til overfladen.

Ikke to opgaver er ens for minørerne, og

derfor bruger de også samarbejdsøvelserne med politiet til at udvikle og forfine deres metoder. For ud over at minørernes politiasistance kræver opfindsomhed og udafboksen-tænkning, er det også afgørende, at dykkerne ved præcis, hvordan politiet dokumenterer og sikrer spor og bevismateriale, så de kan gøre dem kunsten efter – under vandoverfladen.

Kurset består derfor også i, at dykkerne skal fotografere genstande under vandet. En disciplin vanskeligere end som så, da dykkerne blandt andet skal tage højde for smuds, alger og lysforhold. Det kræver, at dykkerteknikkerne sidder på rygraden, for hvis dykkerne rammer havbunden, kan sigtbarheden forringes af ophvirvlet materiale, og billedet bliver ubrugeligt for politiet – efterforskningsmæssigt og i en eventuel retssag.

”Vi skal gøre alt for ikke at påføre fejl på beviser, for eksempel dna. Hvis vi kommer til at trykke på noget eller skære et reb over et forkert sted, kan det ødelægge efterforskningen,” siger Lars Møller.

Først efter omhyggelig sporsikring og do-

kumentation foretages bjærgning med flydeballon og kran, så politiet kan overtage efterforskningen på land.

En god gerning

Fordi det fra tid til anden kan være ubehagelige syn, der møder dykkerne i kriminalsager, består en del af deres mentale forberedelse i at overvære en obduktion. Tonen og sammenholdet dykkerne imellem samt en pragmatisk tilgang til jobbet hjælper også på bearbejdningen af de til tider usædvanlige opgaver, påpeger minørholdlederen Martin.

”Det er klart, at det er nogle ubehagelige ting, man ser en gang imellem, men for mig er det en arbejdsopgave, der kræver en professionel tilgang,” siger Martin og fortsætter:

”Jeg gør det her, for at der er nogle andre mennesker, der kan få fred. Så de kan få deres pårørende i jorden, få en ordentlig afsked med dem og få vished om, hvad der er sket med dem. På den måde synes jeg, det er en god ting, vi gør. Vi yder en samfundstjeneste.” ■

FINSKYTTER KÆMPE I BORRIS

FAKTA

I konkurrencen deltager syv danske hold fra I/Livgarden, I/Gardehusarregimentet og Opklaringsbataljonen (III/Gardehusarregimentet). De resterende fem hold var fra USA, Storbritannien, Litauen, Sverige og Norge.

Danish International Sniper Competition 2019 samler finskytter fra seks nationer. Konkurrencens formål er at skabe relationer på tværs af landegrænser og at træne finskytter i at arbejde under pres.

TEKST OG FOTO: LÆRKE WEENSGAARD / FKO

KONKURRENCE En finskytte og en observatør skynder sig gennem skoven. Uret tikker. På skydelinjen tager skytten sigte på en skive. Ude i terrænet lægger en skive sig ned.

De to er i gang med den afsluttende del af finskyttekonkurrencen Danish International Sniper Competition 2019 (DISC19). Selv om de befinder sig i Borris Skydeterræn i Vestjylland, har de ikke det danske flag på skulderen, men derimod det norske.

Norge, Sverige, Litauen, Storbritannien, USA og Danmark deltager i DISC19, der er en tilbagevendende finskyttekonkurrence. Konkurrencen strækker sig over tre dage i juni, hvor deltagerne skal gennem en lang række forskellige skydninger.

Da nordmændene er færdige med skydningen, fortsætter de videre til den næste bane. På vejen passerer de venteområdet, hvor en af de danske deltagere er faldet i snak med en amerikansk finskytte.

I alt deltager 12 hold, og syv af dem er danske. Hvert hold består af en skytte og en observatør, der i samarbejde justerer indstillinger på riffelen inden et skud.

"Et af formålene med konkurrencen er at skabe relationer på tværs af nationerne, så vi kan lære af hinanden," siger seniorser-

gent Hans, der er konkurrencebefalingsmand under DISC19.

Præstere under pres

Hos nogle af holdene er frustrationen svær at skjule, når de rammer forbi skiven. Hver forbier skubber dem længere væk fra førstepladsen, da pointene fra samtlige skydninger over tre dage tælles sammen til sidst. Vinderholdet får en plads i april 2020 ved US Army International Sniper Competition, der er det uofficielle verdensmesterskab for finskytter.

At træne finskytterne i at præstere under pres er et andet af konkurrencens hovedformål, og det er ikke kun for at forbedre deres evne til at lave gode præstationer under konkurrencer:

"En finskytte skal være særlig god til at levere under pres i en skarp situation, da han vil være i andre kampsituationer, end eksempelvis en infanterist vil være," siger seniorsergent Hans.

I en skarp situation vil en infanterist ofte være i tæt kamp, hvor han er tæt på sit mål og nødt til at skyde for ikke selv at blive skudt. Til forskel vil en finskytte have mål, der ikke er klar over, at de er i kamp med finskytten. Desuden vil finskytten også tit have længere tid til at overveje konsekvenserne af sit skud, forklarer seniorsergent Hans.

"Det kan tilføje et vis mentalt pres, som finskytterne skal trænes i at kunne håndtere. I den daglige træning kan det være svært at skabe et pres, der ligner det, som de vil opleve i skarpe situationer. Det kan vi komme tættere på under en konkurrence," siger han.

På vand og i vind

På en af banerne, bliver holdene mødt af en orange gummibåd, der flyder midt i en å. Holdene skal ikke bruge den til at sejle ned ad åen. De skal derimod skyde fra den.

Efter et hold har kæmpet sig gennem åen, kravler de op i gummibåden. Med den gængende båd under fødderne lægger skytten sin riffel op på observatørens skulder og tager sigte på målene, der er 125 meter og 300 meter væk.

Skydningen fra den ustabile gummibåd er blot én ud af adskillige skydninger under konkurrencen.

"Holdene skal gennem forskellige skydninger, hvor vi både tester deres tekniske og taktiske færdigheder," siger seniorsergent Hans.

Under de fleste skydninger har holdene fast grund under fødderne, men bliver udfordret på andre punkter. Det sker blandt andet på toppen af to containere, hvor de skal ramme et mål på 1.780 meters afstand.

Imens et hold ligger og indstiller riffelens

kikkert, står oversergent Benny bagved og kontrollerer skydningen. Han er til daglig sektionsfører ved finskyttesektionen hos Jydske Dragonregiment og har under konkurrencen ansvaret for gennemførelse af langdistanceskydningerne.

"Når man skyder langt, er vinden den største udfordring. Vindpåvirkningen er ikke nødvendigvis den samme, der hvor skytten ligger og 1.700 meter ude, hvor målet er. Derfor er det vigtigt, men også svært at lægge den rigtige vindkorrektur ind på riffelens kikkert," forklarer oversergent Benny.

For nogle af holdene volder den lange afstand problemer. De har 12 skud og må bruge flere på at korrigerer sig frem til et træf.

"Når en skytte bliver presset, vil han typisk begynde at lave simple fejl. Det vil ofte være fejl som ikke at indstille højde- og sidejusteringen på riffelens kikkert rigtigt. Jo mere rutineret skytten bliver, jo mindre risiko er der for at lave de her simple fejl," siger oversergent Benny.

Der kommer dog træf på den lange afstand, og i slutningen af konkurrencen er det et dansk hold fra Opklaringsbataljonen, som stiller sig øverst på sejrsskamlen. På andenpladsen kom et norsk hold, og I/Livgarden tog tredjepladsen. ■

NÆSTE STOPKLODS ER NI GANGE SÅ TUNG

Forhindringer er der nok af for piloteleven HAL, hvis drøm er at flyve jagerfly. Én af dem er den berygtede g-slynge, som skal besejres, inden han kan fortsætte på pilotuddannelsen i USA.

AF EMMA KIRKETERP / FKO / FOTO: CHRISTIAN SUNDSDAL

FYSIK Den 21-årige pilotelev HAL er nervøs, selv om han skjuler det godt. Mest af alt er han spændt, for han har for nylig bestået den afsluttende flyvning og eksamen på Flyveskolen i Karup. Og han er én af de seks, som skolen vurderer har det, der skal til for at blive jagerpilot.

Nu er der kun én ting, der står mellem ham og en flybillet til Texas, USA, hvor den egentlige pilotuddannelse foregår. Den ene ting er g-slyngen: et overdimensioneret foodprocessor-lignende apparat med en dybde på fire en halv meter og en diameter på seks-syv meter. På en høj metalpæl i hullets midte er der monteret en blå arm med et hvidt, kantet førerhus for enden.

HAL spænder sig fast i sædet i den kantede gondol og tager et headset på, så han kan

kommunikere med instruktøren Amanda i kontrolrummet. Foran ham er en skærm med et orange F-16-fly, der flyver i grønne bjerge, samt et kamera, så Amanda, resten af hendes team samt HAL's medpilotelever kan følge med, når han udsættes for forskellige g-påvirkninger – og ultimativt de 9 g. De 9 g svarer til ni gange tyngdekraftens påvirkning for en person, der står stille på Jorden. For hver ekstra g, HAL udsættes for, vil hans kropsvægt føles, som om den øges med 100 procent.

”Når vi laver almindelig akrobatik (i træningsflyet T17, red.) på Flyveskolen, for eksempel et loop, så kommer vi op på 3,5-4 g. Og det er det højeste, jeg har prøvet. Så det at skulle op på mere end dobbelt så meget, det er spændende,” siger HAL.

Testen fastslår, om piloteleverne – deres krop i særdeleshed – kan holde til at blive ud-

sat for kraftige g-påvirkninger, som sker ved store accelerationer. For dem vil piloteleverne utvivlsomt få at føle, når de skal manøvrere i et kampfly. Centrifugetræningen foregår på det hollandske flyvemedicinske center, Center for Man in Aviation, i Soesterberg.

”Man kan ikke forudsige, om en person kan klare en 9 g-belastning. Du kan tage 10 ens personer, som har den samme træningstilstand og kropsbygning og så videre, og så vil du måske se, at én af dem ikke kan holde til det, uden at vi nødvendigvis kan forklare hvorfor,” siger seniorsergent Erling, der er flyvefysiolog ved Forsvarets Flyvemedicinske Center i Skrydstrup.

Består piloteleverne ikke centrifugetræningen, kan de ikke blive jagerpiloter.

Tunnelsyn og blackout

Det er altså umuligt at sige, om eleverne kan holde til de kraftige g-påvirkninger. Ved kraf-

tige g-påvirkninger er piloten i fare for at få tunnelsyn, miste farvesynet – eller synet helt – fordi blodet løber til benene, og hjernen mangler ilt.

I værste fald kan piloten besvime og opleve det, der kaldes G-LOC (gravity-induced loss of consciousness). Det kan være fatalt, fordi han sandsynligvis ikke vil være i stand til at få flyet på ret køl i tide, når han kommer til bevidsthed. Det er der heldigvis teknikker til at afhjælpe, og det er også en del af elevernes træning, ligesom der er en læge til at overvåge deres hjerterytme, så alt foregår under kontrollerede forhold.

I kontrolrummet kan man høre HAL's dybe åndedrag i mikrofonen. Først skal han have målt sin g-tolerance, altså hvor mange g han kan belastes med, før han får synsforstyrrelser. Dernæst skal han udsættes for 6 g i 30 sekunder.

Slyngens førerhus, hvor piloteløverne sidder.

HAL får elektroder på, så lægen kan måle hans hjerterytme.

Kontrolrummet, hvor instruktøren Amanda sidder.

HAL får g-dragten på, der kan udligne effekten af cirka 1 g.

G-dragten består af kanaler, der fyldes med luft.

"Good to go?" spørger instruktøren Amanda oppe fra kontrolrummet. Dét er HAL. Klar til tredje tur og en belastning på 8 g i 15 sekunder.

Centrifugens motor brummer til start, og den begynder at snurre, så den hvide gondol, hvor HAL sidder, begynder at slynge.

"Jeg kunne se, at du mistede lidt af synet på toppen," siger Amanda, da gondolen igen holder stille.

"Jeg glemte at spænde mavemusklerne, men så snart jeg gjorde det, fik jeg synet tilbage," svarer HAL.

Nu er han halvvejs gennem programmet.

"Det er en mærkelig følelse at få tunnelsyn og blackout. Man er fuldt til stede," siger HAL.

"Man ved, at det er kontrolleret, så jeg var ikke bange på noget tidspunkt. Det er fedt at mærke, hvad man kan holde til."

Den afgørende test

Men nu topper kurven. HAL skal udsættes for de afgørende 9 g.

"3-2-1," tæller instruktøren Amanda fra kontrolrummet ned, da slyngen tager til-løb til at øge hastigheden. HAL tager en dyb indånding og spænder i ben, balder og mave, som Amanda har lært ham.

"Ud og ind," befaler hun.

"Th - th - th -," hvisler HAL tilbage. Kor-te, overfladiske åndedræt med tre sekunders mellemrum. Hvis han tømmer lungerne for luft, er det umuligt for ham at få dem fyldt igen, når han trækker g, fordi hans normale kropsvægt på 69 kg vil være nidoblet til 621 kg.

Accelerationen tager til, armen slynger og slynger, og på få sekunder er HAL's ansigt totalt om-modelleret. G-kræfterne presser ham ned i sædet og gør ham lang i ansigtet. Læberne er klemt sammen, og hans store brune øjne er smeltet et par centimeter ned ad kinderne.

Kurven på displayet i kontrolrummet flader ud. HAL er på 9 g nu. Ét sekund. To sekunder. Han skal holde ud i 13 sekunder endnu.

"Hvis du kan se nok, gør du nok," forsikrer Amanda.

Han læner sig frem i sædet. Spænder og ventilerer, så tænderne kommer til syne, og suger så læberne sammen igen. Hvert blink med øjnene er i slowmotion.

Hastigheden på gondolen tager af, og HAL's ansigtstræk vender tilbage til udgangspunktet.

Næste stop

Sidste tur simulerer manøvrer i kamp - en dog fight - med hastige accelerationer og korte ophold ved høje g-påvirkninger.

Maskinen tændes, og den blå arm med den hvide gondol begynder at svinge. Rundt og rundt, mens HAL's ansigtstræk bevæger sig ned ad kinderne som før. 8 g. Kurven på Amandas display dykker, inden den igen speeder op til 7 g.

"Næste toppunkt er 6 g," siger Amanda.

"Nemt," siger HAL, mens han rynker på næsen og flasher et smil.

Den mekaniske summen fra slyngen forstummer. HAL's pande er mere fugtig end før, og hans vejtrækning en anelse tungere. HAL løfter mikrofonen væk fra munden og fjerner headsettet. Lydforbindelsen til kontrolrummet slukkes.

Han ser ind i kameraet foran sig. Et kort øjeblik som for at indikere til sine kammerater, der kigger med i klasselokalet længere nede ad gangen, at han er igennem. Videre. Så presser han læberne sammen og trækker mundvigene lidt op, inden han ser ned igen. Et diskret, men tilfreds smil. Han ved godt, at næste stop hedder USA.

"Nu begynder drømmen rigtigt," konstaterer HAL lettet, da Amanda åbner låget til gondolen. ■

HVAD ER G?

G-kraft er et mål for den acceleration, en person udsættes for.

G-påvirkningen for en stillestående person på Jorden er 1.

Jagerpiloter oplever høje g-påvirkninger - helt op til 9 g - når de i et kampfly eksempelvis stiger hurtigt eller drejer skarpt.

Piloterne påvirkes af g-kraften oppefra - det vil sige fra hovedet ned mod benene - modsat Formel 1, hvor g-påvirkningen af racerføreren sker fra siden.

Kroppen føles flere gange så tung, hjertet skal arbejde hårdere for hver ekstra g, og blodet løber fra hjernen, så hjernen kommer til at mangle ilt. I sidste ende kan piloten være i fare for at miste bevidstheden ved et såkaldt G-LOC, som står for gravity-induced loss of consciousness.

Synsforstyrrelser som tunnelsyn og mistet farvesyn (greyout) er nogle af de første tegn på, at hjernen mangler ilt. Mister piloten synet, oplever han et blackout.

Til at afhjælpe g-påvirkningens effekter har jagerpiloterne g-dragt på, der består af "lommer", der fyldes med luft, så de strammer om ben og mave. G-dragten udligner effekten af cirka 1 g.

Derudover har piloterne teknikker til at spænde muskler i ben, balder og mave samt ventilationsøvelser med korte, overfladiske åndedræt, en særlig måde at trække vejret på med meget korte ind- og udåndinger med tre, maksimalt fire sekunder imellem de enkelte vejtrækninger.

Et normalt hoved med en F-16-pilots hjelm vejer 8 kg. Ved 9 g vil pilotens nakke altså skulle kunne bære 72 kg. (kilde: SDU)

Naturtro legemsskader i gummi og plastik eller fantom-dukker til at træne førstehjælp, intubation eller smertelindring. Der var ikke kun våben på Industridagen.

270 VIRKSOMHEDER SPEED-DATER FORSVARET

Årets **industridag** hos Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse i Ballerup vakte igen i år så kæmpe stor interesse, at parkeringspladsen foran styrelsens bygning var fyldt helt ud med telte og mennesker.

AF LARS BØGH VINSTER / FKO

INDUSTRIDAG Bilkøer fra morgenstunden, militærpoliti ved indgangsvejene og hjemmeværnssoldater til at dirigere biler og deltagere på plads satte sit præg på industrikvarteret i Ballerup i slutningen af august. Her gennemførte Forsvarsministeriets Materiel- og Indkøbsstyrelse (FMI) sin hidtil bedst besøgte industridag med 270 virksomheder. En begivenhed, som FMI har gennemført de seneste otte år. På FMI's industridag kan repræsentanter

fra Forsvaret både se og høre om industriens aktuelle og fremtidige produkter, og industriens repræsentanter kan samtidig møde relevant forsvarspersonel og høre om aktuelle og kommende udbud på materiel. Med andre ord en slags forsvars-speed-dating.

190 af de 270 deltagende virksomheder havde stande udenfor eller inde i rækker af lange, hvide telte, hvor de havde stillet isenkram og plancher frem til de besøgende. Alt fra små bolsjer og harmløse firmagaver til elektroniske dimser, granater og pansrede køretøjer kunne erhverves eller beundres. ■

Brisant, pileskud, panserbrydende eller heat. Mulighederne er mange, når det gælder granatter til Karl Gustaf dysekanon.

Terma præsenterede sine produkter til Danmarks kommende kampfly F-35 på plancher, mens "pods" til sensorer på for eksempel F-16-fly kunne betragtes i mindre skala.

Antenner og radiokommunikation fyldte en del på industridagen. Her er det trådløs interkommunikation til brug i for eksempel redningsbåde.

Kristian H. Petersen fra firmaet Våbensmeden håber at vinde endnu et udbud med denne riffel. "Vi får dels plejet nogle kontakter, vi leverer jo ret meget ammunition, som vi ikke har med i dag. For os handler det om at snakke med dem, vi ellers kun er på e-mail eller telefon med. Når man får et ansigt på, glider kommunikation bare nemmere."

"Det primære med dagen er at orientere om, hvad vi anskaffer nu, og hvad vi har planer om at anskaffe. De (virksomhederne, red.) har begrænsede ressourcer ligesom os og har brug for at kunne planlægge," lyder det fra oberst Christian Ishøj, chef for Kapacitetsansvarlig Land hos FMI.

Efter 28 år i Forsvaret er Jimmy Mogensen nu ansat i Precision Technic Defense. "Vi har mulighed for at præsentere nye produkter og fortælle, hvad vi har på vej. Og så er det godt at høre, hvordan det går med forskellige projekter, og hvad FMI ellers har gang i. Og vi får mulighed for at finde partnere på den anden side og kende de krav og behov, som FMI har. Black Hornet III har Forsvaret tidligere købt 16 af, men nu har vi et nyt system, Vehicle reconnaissance system, som vi præsenterer for FMI. Et system så man kan launche dronerne fra køretøjer, så man ikke skal stå og gøre det manuelt i hånden. Det er små helikopterdroner, som vejer 28 gram og kan flyve i 25 minutter."

Søren Freisleben fra Navadan A/S havde en undervandsdrone med på industridagen.

"Det handler om at øge effektiviteten under vandet, spare mandskab og sænke risikoen. Dronen er forbundet med et kabel til remote og skærm, så man kan styre, hvor og hvordan dronen skal sejle, og bevæge det gyro-op-hængte kamera. Gyroen betyder også, at vi kan ligge stille med kameraet, mens vi svømmer med dronen."

Danske frømand eller dykkere/minører kan også styre den med en undervands-controller og sende dronen 150 meter foran sig. Hvis noget går rigtig galt, er det dronen, der sker noget med, og vi sparer derved menneskeliv."

MANGEÅRIGT BYGGE-ANLÆGSPROJEKT HOS HÆREN BEGYNDER AT TAGE FORM

I disse år investeres der cirka 1,5 milliarder kroner i tiltrængte og mærkbare forbedringer af Hærens faciliteter landet over. Noget står allerede færdigt. Det sidste står færdigt i 2024.

AF SARA SVENSTRUP / FES

FACILITETER Projektet hedder Modernisering af Hærens Materiel- og Mandskabsfaciliteter (MHMM), og som navnet afslører, handler det om skabe tidssvarende rammer for soldaterne og deres køretøjer.

"Vi satte gang i projektet for at skabe gode vilkår for soldaten. Det er ingen hemmelighed, at der i en årrække har været påbud fra Arbejdstilsynet, fordi forældede bygninger gav soldaterne dårlige arbejdsforhold, når de vedligeholdte køretøjerne. Soldaten skal kunne vedligeholde sit køretøj under gode betingelser, for eksempel når det handler om plads, ventilation og lys," fortæller major Torben, sagsbehandler ved Hærkommandoen, og fortsætter:

"At det sensitive materiel også har godt

af at blive opbevaret i opvarmede garager, er en rigtig, rigtig god sidegevinst".

Kæmpe bygge-anlægsprojekt

Projektet begyndte i 2014 og strækker sig ind i 2020'erne med sidste planlagte aflevering af faciliteter i 2024. Budgettet er på cirka 1,5 milliarder kroner, og der bygges nyt på ni etableringer i hele landet. Det gør det til et af de største bygge-anlægsprojekter i Hærens historie – måske det største. Derudover renoveres også eksisterende garager flere steder i landet. Målsætningen for projektet er klar:

"Når vi er færdige, skal der være supermoderne faciliteter til et kompagni, uanset hvor man er i landet", slår Torben fast og siger:

"Vi ville gerne, at det kunne gå hurtigere. Det vil en soldat altid. Men vi er afhængige af, at der bliver bevilliget penge, og så tager

det tid, når der skal renoveres eller bygges nyt. Der er dialogen med kommunen for at sikre de rette tilladelser, man skal sikre forsyning af varme, vand og el, og håndværkerne skal sikkerhedsgodkendes, blot for at nævne nogle eksempler".

Lidt ligesom LEGO

Byggeriet i projektet består af standardiserede løsninger. Det giver flere fordele. Det holder de økonomiske omkostninger nede, og det gør det lettere at flytte rundt på Hærens enheder, hvis der er behov for det.

"De fleste bygninger, der bygges, er enten en materiel- og mandskabsfacilitet, en garage eller en sammenbygning af de to. Bygningerne bygges, så de passer til et kompagni. Det vil sige, at en materiel- og mandskabsfacilitet laves til 175 personer, og en garage laves med 16 standpladser," fortæller Christian Enemark, der er projektchef for Modernisering af Hærens Materiel- og Mandskabsfaciliteter ved Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse (FES)

FES har med andre ord nogle faste klodser, som kan sættes sammen på forskellig vis.

Det er nogle store klodser, FES flytter rundt på. Hver gang FES laver en garage med materiel- og mandskabsfacilitet, ryddes et areal, der svarer til grønsværen i Parken i København, og på det areal placerer FES en bygning, der svarer til en stor håndboldhal. Her samles de funktioner, den operative soldat skal bruge i løbet af sin arbejdsdag: Fra man møder ind i civil, til man pakker sit køretøj og rykker ud. For eksempel skabe til opbevaring af udrustning og våben, bad, briefingrum med mere.

Bygningerne er lavet til at være yderst fleksible.

"Eksempelvis er alle garager udstyret og dimensioneret, så der kan monteres en traverskran uden konstruktive ændringer. Det betyder, at garagen let kan omdannes til værksted," fortæller Christian Enemark. Erfaringer fra projektet skal bruges i fremtidige byggerier:

"Standardgaragen fungerer som en model for kommende byggerier i Hæren. Kom-

mende depoter og værksteder bygges på samme måde. På den måde er det forholdsvist nemt at skifte bygningens funktion," fortæller Torben.

De første bygninger er taget i brug

De første nybyggerier i Skive, Oksbøl, Holstebro, Antvorskov og Høvelte er taget i brug.

"Det overordnede billede er, at soldaterne er tilfredse med de nye faciliteter. Der er tale om et kæmpe løft i forhold til det, de kom fra. Fordi det er forskellige kompagnier, er der selvfølgelig også forskellige ønsker. For eksempel er man et sted meget tilfredse med våbenvognene, mens man et andet sted hellere ville have haft en anden. Men vi bygger standardløsninger – for at kunne bygge gode faciliteter billigst muligt," betoner Torben.

Selv et standardkoncept giver dog muligheder for visse justeringer: "For eksempel var der på Antvorskov Kaserne behov for ekstra depotplads. Her omdannede vi et planlagt undervisningslokale til depot," fortæller Christian Enemark.

Christian Enemark deler opfattelsen af tilfredse brugere.

"Umiddelbart er det min oplevelse, at brugerne er utrolig glade for de nye faciliteter, også selv om der har været tekniske problemer med bygningerne. Jeg tror også, at soldaterne skal lære bygningerne at kende – og man har skullet vænne sig til eksempelvis adgangskontrollen på bygningerne, hvor man nu skal bruge sit ID-kort for at komme ind." Christian Enemark lægger vægt på, at et projekt, der strækker sig over så lang tid, giver god mulighed for hele tiden at arbejde på at forbedre bygningerne:

"Der opstår løbende nye behov, eller der kommer nyt udstyr, som gør, at vi må lave mindre justeringer af standardkonceptet. Vi ved også fra opførelse og ibrugtagning af de første bygninger i Skive og Oksbøl, at der er forskellige forhold, vi kan optimere i kommende bygninger. På den måde forsøger vi hele tiden at lære af byggeriet – og vi lægger et stort arbejde i at finde løbende forbedringer og optimeringer," siger Christian Enemark. ■

Christian Enemark,
projektchef for Modernisering af Hærens
Materiel- og Mandskabsfaciliteter

Major Torben,
sagsbehandler
ved Hærkommandoen

FORSVARSMINISTERIET
EJENDOMSSTYRELSEN

Modernisering af Hærens materiel- og mandskabs-faciliteter

Se hvilke projekter, der indtil videre er gennemført og planlagt i projekt Modernisering af Hærens materiel- og mandskabsfaciliteter. Årstallet ud for de enkelte byggerier viser, hvornår bygningen planlægges afleveret til brugeren.

AALBORG KASERNE
Renoveringer af garager 2020
2 standardgarager 2024
1 standardgarage med mandskabstårn 2024

SKIVE KASERNE
1 værksted 2018
1 konstruktionsfacilitet 2021
2 standardgarager 2021
Renoveringer af garager 2022

ALMEGÅRDS KASERNE
1 standardgarage 2023
1 standardgarage med mandskabstårn 2023

GARDERKASERNEN HØVELTE
1 standardgarager med mandskabstårn 2019
1 standardgarager med mandskabstårn 2023
1 standardgarage 2023
1 værksted 2023

DRAGONKASERNEN HOLSTEBRO
1 ombygning af depot til garage 2017
1 værksted (Dyrby Vestergård) 2018
4 standardgarager med mandskabstårn 2021

OKSBØL KASERNE
1 standardgarage med mandskabstårn 2018
Renoveringer af garager 2021
1 mandskabstårn 2022
2 standardgarager med mandskabstårn 2023

RYES KASERNE FREDERICIA
2 standardgarager med mandskabstårn 2021
1 standardgarage 2023

ANTVORSKOV KASERNE
1 værksted med mandskabstårn 2019
1 mandskabstårn 2019
1 vagtbygning og perimeterhegn 2021
1 standardgarage med mandskabstårn 2023

VÆSENTLIGT BEDRE ARBEJDSMILJØ – MEN OGSÅ FRUSTRATIONER

Arbejds miljøet har fået et gevaldigt løft med det nye garageanlæg i Oksbøl, men der er også malurt i bægeret hos brugerne.

Alt er nyt og lækkert i bruserummet, men hvis hele enheden er på vej på weekend, bliver der kø ved de 10 brusere.

Orden i kaos. Der er god plads til at lægge komponenter tæt på, men det skaber også mere rod. Når tre enheder deler garage, er det derfor nødvendigt med en husorden.

Ideen om låsbare skabe i tørrerummet er god nok. Det er bare meget pladskrævende, og et enkelt rum er slet ikke nok til en soldats udrustning.

TEKST OG FOTO: MARTIN SÆRMARK-THOMSEN / FES

OKSBØL Det er cirka et år siden, soldaterne tog det nye garagekompleks i Oksbøl i brug. I det store åbne garagerum står en god blanding af Forsvarets køretøjer. Nogle holder parkeret, mens der udføres forskellige former for vedligeholdelsesarbejde eller klargøring på de andre. Batteribefalingsmand, seniorsergent Morten, der også er tillidsmand, viser rundt i det imponerende kompleks.

”Lige nu har vi god plads her i garagen, selv om vi deler den med to andre enheder. Der er god plads til at arbejde på køretøjerne, og derfor er der mange ting, der er rare at lave herovre i stedet for i den gamle bygning,” fortæller seniorsergenten på rundvisningens første stop: det store, åbne garagerum.

Mellem køretøjerne er der opstillet store reoler til materiel, der ikke skal være bag låste døre. Den type materiel er der et separat rum til, og her oplevede man en af børnesygdommene, der har fulgt bygningen. ”Vi stod og skulle af sted på øvelse, og så var strømmen gået. Det betød, at låsene på de inderste døre ikke kunne åbnes, så vi ikke

kunne få vores udstyr ud. Det var ikke fedt,” fortæller konstabel Magnus.

Bygningen er sikret med adgangskontrol på stort set alle døre. Det betyder, at soldaterne skal vænne sig til at have deres ID-kort ved hånden altid. Når systemet, der styrer adgangskontrollen, indimellem slår knuder, så glemmer man hurtigt de gode rammer.

Stor forbedring i arbejdsmiljøet

En af de største forbedringer i forhold til det gamle garageanlæg er indeklimaet. Den gamle garage var ikke opvarmet, og ud over at det var et problem for medarbejderne at skulle klargøre og vedligeholde køretøjer og materiel i kulde, så var det hårdt for materiellet. ”Gulvet her er også en stor forbedring i forhold til den gamle garage. På grund af flisebelægningen kunne man ikke bruge rulle vogne til ret meget, når man arbejdede under køretøjerne. Det kan man nu, og det er en stor fordel,” fortæller kører i pansret mandskabsvogn (PMV) Malou.

Behov for mere plads

Over de næste år vokser Danske Artilleriregiment til 650 mand, og der kommer over 110 nye køretøjer i takt med indfasningen af Piranha 5, Eagle 5 og CAESAR. Længere

og bredere køretøjer kommer til at betyde, at en del af den gode plads, der er i garagen i dag, skrumper ind. Til den tid kan det være slut med større vedligeholdelsesopgaver i garagen, men det er heller ikke den rolle, bygningen er tiltænkt.

I stueetagen findes også et rum, hvor soldaterne kan klargøre og vedligeholde udstyr. Der er ligeledes fokuseret på god plads, og der er mulighed for at skylle udrustning, inden det tages op i tørrerummet. Den gode plads i rummet har dog vist sig at være en ulempe og en fordel på samme tid. Når der er et lokale med plads i Forsvaret, så finder det hurtigt flere anvendelsesformer.

”Det er blevet til et lidt improviseret undervisningslokale også, og det er godt nok, at vi har det i nærheden. Det er bare en lidt interimistisk løsning, og så opdager andre enheder også, at det lokale findes, så det bliver brugt en del til undervisning,” fortæller Morten.

Omklædning

På den øvre etage findes omklædning, bad og tørrefaciliteter til de op til 175 soldater, bygningen kan rumme.

”Vi har valgt at dele det op, så kvinderne har

deres egen afdeling, og mændene har resten. Det er bare en beslutning, vi har taget, og det virker godt,” fortæller Morten, da rundvisningen når omklædningsfaciliteterne.

Hver soldat har et stort tofløjet skab, der er over to meter højt og har indbygget skammel og udluftning. Der er god plads mellem rækkerne af skabe, så der er plads til at pakke sammen og lægge på plads.

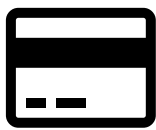
”Man har god plads til alt sit grej i skabet, men man kan ikke tørre vådt eller fugtigt udstyr. Der skal man bruge tørrerummet, og der er der til gengæld ikke nok plads,” fortæller Magnus.

En anden af de små detaljer, der trækker lidt ned på det samlede indtryk, er, at der er for få brusere. To gange 10 styk er der i hvert badeområde, men det er ikke meget til de 175 soldater.

Der er snart etårseftersyn på bygningen, og der håber Morten, at de erfaringer, de har gjort sig i Oksbøl, tages med videre i projektet.

”Vi kan lige så godt videregive vores erfaringer med, hvilke problemer og gode ting vi har oplevet i bygningen, så man ikke gentager dem i de næste bygninger,” siger Morten. ■

Nye regler for firmahæftende betalingskort

PENGE: Hvis du har et firmahæftende betalingskort, skal du være opmærksom på, at der nu gælder nye regler. Du kan læse disse regler ved at søge på "FRSBST 581-6" på intranettet. Formålet med de nye regler er at mindske uautoriseret brug. Som en konsekvens af ændringerne vil firmahæftende betalingskort fremover kunne anvendes til både at betale tjenstlige udgifter i forbindelse med og under tjensterejsen samt til tjenstlige indkøb på koncernens vegne. ■ / FRS

Ny portal til booking af rejser

SYSTEM: Bookingportalen til booking af rejser har fået nyt layout i august. Den nye bookingportal er mere brugervenlig og intuitiv end den gamle, så du skulle gerne opleve, at det er blevet nemmere at bestille dine rejser. De nuværende links til bookingportalen vil automatisk give dig adgang til den nye portal. Du er stadig velkommen til at ringe til Forsvarsministeriets Regnskabsstyrelse for at få hjælp til bestilling af din rejse. ■ / FRS

APV'en er landet

UNDERSØGELSE: Fra den 10. september gennemfører Forsvaret og det øvrige ministerområde en arbejdspladsvurdering (APV). Størstedelen af de ansatte, herunder alle civile, skal besvare APV'en på FIIN og modtager en mail, når undersøgelsen åbner.

Operative enheder, der ikke har adgang til FIIN, har denne gang mulighed for at besvare APV'en på internettet. Internetversionen består af fem spørgeskemaer, som skal besvares separat. Enhederne får besked fra deres myndighed, når undersøgelsen åbner.

De fem spørgeskemaer omhandler: fysisk arbejdsmiljø, psykisk arbejdsmiljø, kønskrænkende adfærd, medarbejertilfredshedsmåling (MTM) og Organisation for Personlig Rådgivning og Kollegastøtte (OPRK).

APV'en er anonym, på nær den del, der omhandler fysisk arbejdsmiljø. Rapporterne om psykisk arbejdsmiljø, MTM og OPRK kan kun trækkes af ledere og arbejdsmiljøorganisationen og kun på enheder, der består af mindst fem medarbejdere. Rapporten om kønskrænkende adfærd kan alene trækkes på styrelses- eller myndighedsniveau og kun af Forsvarsministeriets Center for Arbejdsmiljø (FCA). ■ / MLH/FPS

ARKIVFOTO / FOTO: CLAUD LILLEVANG

SÅDAN BLIVER DU KLAR TIL DET NYE SYSTEM

Den 21. oktober 2019 tager hele Forsvarsministeriets område et nyt system til arbejdstidsregistrering og -styring i brug. Se her, hvad du skal være opmærksom på.

AF MARIA LILLEGAARD HANSEN / FPS

ARBEJSTIDSREGISTRERING I forbindelse med overgangen til den nye arbejdstidsregistrering og -styring skal du være opmærksom på en række forhold. Du skal blandt andet uddannes i det nye system og sørge for, at din arbejdstid for september er tastet, inden det gamle system lukker.

Læs mere i følgende:

Berører det nye system mig?

Hvis du i dag registrerer tid via CATS i DeMars, skal du fra den 21. oktober 2019 registrere din arbejdstid via den nye medarbejderportal, Employee Self Service (ESS).

Hvis du registrerer tid via arbejdsseddel eller lignende, er du ikke berørt og skal ikke foretage dig noget.

Hvilken uddannelse skal jeg have?

Er du medarbejder, som registrerer egen tid, skal du gennemføre et e-læringskursus på FELS. Kurset varer 2-3 timer og gøres tilgængeligt den 1. oktober 2019.

Er du tidsadministrator, skal du både gennemføre et

e-læringsmodul på FELS af 3-4 timers varighed og et tilstedeværelseskursus af to dages varighed. Du kan allerede nu blive tilmeldt tilstedeværelseskurset i arrangementsstyring. Er du arbejdstidsdisponent (godkender), skal du gennemføre et e-læringsmodul på FELS af 3-4 timers varighed og et obligatorisk tilstedeværelsesmodul af 4 timers varighed. Du kan allerede nu blive tilmeldt tilstedeværelsesmodulet i arrangementsstyring.

Hvilke tidsfrister skal jeg være opmærksom på i det gamle system?

Det er vigtigt, at du overholder nedenstående tidsfrister, således at variable løndele kan opgøres og udbetales til tiden:

2. oktober: Sidste frist for indtastning af egen tid via DeMars (CATS).

4. oktober: Sidste frist for indtastning af tid for tidsadministratorer (TAM).

7. oktober: Sidste frist for chefgodkendelser af tid for september.

10. oktober: Sidste frist for TAM-justeringer. Alle adgange til gammelt system fjernes ved midnat.

Skal jeg være opmærksom på noget i overgangsperioden?

Fra det gamle system lukker i begyndelsen af oktober, og til det nye åbner den 21. oktober, vil der være lukket for arbejdstidsregistrering. Husk derfor at notere din arbejdstid, så du kan taste den, når det nye system åbner.

Hvornår får jeg adgang?

Styrelserne får adgang til systemet én ad gangen efter følgende plan:

21. oktober: FPS inkl. VETC

22. oktober: FMI

23. oktober: FKO, HKO, SOKOM, HJV, FH

24. oktober: FLK, FES, FRS

25. oktober: SVK, BRS, DEP, AKO, FAK, FSK

Der vil være ekstra support klar, indtil brugerne har vænnet sig til det nye system.

Yderligere information

Du kan læse mere om det nye system på HR-portalen på FIIN. Har du spørgsmål, kan du skrive til FPS-KTP-NYTIDSSTYRING. ■

KOMMENTAR

Derfor er min rådighedskontrakt attraktiv

Rådighedspersonel på reservekontrakt er en underlig størrelse. Egentlig ude af Forsvaret. Alligevel helt, helt inde i det. Det civile job er naturligvis primært og det indtægtsgivende. Det, som rådighedsfolk lever af. Til smørret på brødet. Men vi er inderligt engagerede i det der mærkværdige soldateri. Det appellerer til vores upraktiske uforstand. Det føles rigtig rigtigt. Det er meningsfuldt. Det er ikke pengene. Overhovedet ikke pengene!

Jeg er tilknyttet Søværnets Maritime Center (SMC) på rådighedskontrakt, selv om jeg oprindeligt er æltet, afrettet og formet af Hæren. Dog havde jeg haft undervisnings- og konsulentopgaver hos SMC i mit tidligere civile arbejde, og Søværnets folk i Frederikshavn havde i den grad held til at vokse på en felttjeneste- og FUT-begejstret infanterist. Jeg blev meget glad, da de spurgte, om jeg ville blive. Om ikke andet så som rådighedsmand. Til min overraskelse mødte jeg andre som mig. En var forsker, en var landsretsdommer, en var fysioterapeut, en var bankdirektør, og en var købmand. Men alle soldater.

Forsvaret har afgjort nytte af den garde af nærmest ulønnede tosser, som ikke kan slippe uniformen. Vi lapper måske små huller i rækkerne. Men mere til. Velkomsten er varm i enheden, for vi bidrager med ekspertise, faglighed og skæve syn på den militære praksis til gavn for udviklingen af den. Et stigende antal soldater forlader for eksempel nu Sergentskolen i Frederikshavn med viden om at bevare hovedet koldt i varme situationer, håndtering af interpersonelle konflikter, psykisk arbejdsmiljø og meget andet, fordi jeg har fået gaven at indgå i og supplere skolens fantastiske lærerteam og instruktører.

Men hvad gør dog rådighedskontrakten attraktiv? En seniorsergent tjener ikke det samme som en psykolog. Det ved jeg. Det er ej heller attraktivt, fordi det på nogen måde er nemt at få ens civile arbejdsplads til at elske idéen om en medarbejder, der smutter fra tid til anden og lige skal noget i grønt. Civile arbejdsgivere hader faktisk at dele. Men min belønning er gensynsglæden, når jeg møder militære kollegaer og soldater, som jeg har undervist. Anerkendelsen kommer ikke fra 1. Eskadre, Forsvarskommandoen eller Forsvarsministeriets Personelstyrelse, men fra den lille kreds af mennesker i uniform, som jeg løfter i flok med. Attraktionen kommer af den private tilknytning, vi hver især har til det helt unikke no-bullshit-fællesskab, som Forsvaret har perfektioneret gennem generationer af soldater. Vi sikrer 360 grader og sover ikke på vagten. Rådighedsmedlemskabet vedligeholder den konkrete, moralske og eksistentielle meningsfuldhed, der ligger i at bære Dannebrog på venstre skulder. Og at mærke stoltheden stive ryggraden af, når nytårstalen takker de tjenestegørende. Det føles godt, dette "os". Som noget, der falder i hak.

Der er naturligvis flere perspektiver og elementer i fortællingen om personel på reservekontrakt. Jeg kunne skrive om sociale kontrakter, commitment-teori, transference value og alt muligt højakademisk management-gøgl. Men nej. Det er mit indtryk, at Forsvaret nu og i fremtiden kan have stor gavn af veluddannede, kompetente og engagerede reservetilknyttede medarbejdere, der kender det der mærkelige soldaterliv fra indersiden, og som kan knytte det til viden fra verden udenfor. Opmærksomheden om dette kan – oplagt nok – være en opgave for forsvarsledelsen og forsvarsministeren. Mange soldater går med tanke om at forlade Forsvaret. Hvorfor miste en ressource totalt og for bestandigt? ■

Nenad Michael Elkjær
Adjunkt i psykolog

STAFETTEN

Ved du, hvad dine kollegaer i hele Forsvaret laver? I Stafetten stiller vi spørgsmål om dit job, og du sender stafetten videre.

"DU KAN LAVE RIGTIG MEGET GALT, HVIS DU SIDDER OG HALVSOVER HER"

Som dephjælper ved Forsyningskompagniet ved Trænregimentet er dit indre ordensmenneske din egen bedste ven.

TEKST OG FOTO: TIM SØGAARD / FKO

TRÆNREGIMENTET

Logistisk sans, omstillingsparathed og evnen til at holde mange bolde i luften er de tre vigtigste egenskaber, man skal besidde i jobbet som dephjælper ved Forsyningskompagniet ved Trænregimentet.

I al fald hvis du spørger overkonstabel Jonas, der har arbejdet her i tre år. Hans primære arbejdsopgaver består i at tage sig af de ordrer, forsyningskompagniet modtager, og sørge for, at de rette ting bliver sendt de rette steder hen.

Arbejdet veksler mellem at sidde på en stol og rode med it-systemet og at pakke ting i kasser og eskortere dem til rette destination. Det er det primære, for jobbet er i realiteten langt mere alsidigt og tilbyder ifølge Jonas den perfekte kombination af sagsbehandlingsopgaver og militærfaglige opgaver.

"Hverdagen byder på lidt af hvert. I går var du måske på skydebanen. I dag er du måske på kontoret og roder med computeren. I morgen kan det være, du sætter dig i en lastbil og kører til Varde. Andre dage lander der opgaver, som er lidt uden for pensum, men det klarer man som regel også," siger han.

Men Jonas er et ordensmenneske, og derfor er det faktisk det logistiske i jobbet, han bedst kan lide. "Det fedeste ved jobbet er, at man kan få lov at please sin logistiske sans, hvis man har sådan en. Jeg elsker at putte ting i kasser og holde orden i sa-

Ordenssans

gerne, så hvis man godt kan lide det, er jobbet perfekt," siger han.

Måske modsat mange andre er han også gode venner med it-systemet. Så snart man bliver fortrolig med det, er det et godt værktøj, mener han. Man skal dog være bevidst om, hvad man laver, for et enkelt forkert klik på musen kan betyde rigtig meget for den soldat, der står i felten.

"Du kan lave rigtig meget lort, hvis du sidder og halvsover her. Det spiller ikke altid sammen, det der foregår i it-systemet og den måde, den virkelige verden er skruet sammen på. Et enkelt forkert tryk på en knap kan betyde, at der står en soldat og mangler et våben, han skal bruge, mens en anden soldat står med et, han ikke skal bruge," siger overkonstabeln.

Man har altid fem minutter

Forsyningskompagniet er en dynamisk arbejdsplads, og der opstår ofte behov for hjælp. I den slags situationer har man ifølge Jonas næsten altid de ekstra fem minutter. Han betegner det ikke som svinkeærinde, for det er den form for godvillighed, der skaber de gode relationer på arbejdspladsen.

En af de ting, som jobbet også kan tilbyde, er kompetencer. Og det er vel at mærke kompetencer, der ikke går til spilde, hvis man en dag forlader Forsvaret. "Du tager en hel masse kurser hen ad vejen, så du dygtiggør dig hele tiden og tilegner dig en masse kompetencer, som ikke kun er fordelagtige i et job hos Forsvaret, men som kan bruges alle steder," siger overkonstabel Jonas. ■

Man har altid fem minutter

JONAS SPØRGER:

Hvad laver en sektionschef ved Specialoperationskommandoen?

Hva' sker der?

Tilmeld dig ForsvarsInfo og få adgang til nyheder, servicemeddelelser, artikler, video, konkurrencer og podcasts – direkte på mobilen.

Tilmeld dig eller log ind via: forsvaret.dk/forsvarsinfo

FORSVARET PÅ DE SOCIALE MEDIER Af Celine Emma la Cour / FKO

Joseph, 29 år, var udsendt til Afghanistan i 2013. I dag er han maskinmester og arbejder i en konsulentvirksomhed. Han siger blandt andet: "Jeg valgte at blive udsendt for at give tilbage til Danmark, som har givet mig og min familie så meget."

Udstilling med fokus på mennesket bag missionen

Følg Forsvaret på **INSTAGRAM** her:
www.instagram.com/forsvaret.dk/

JEG LÆSER, SER OG HØRER

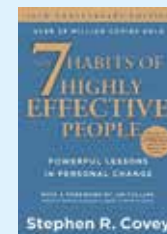
Forsvarets sociale medier blev brugt til at sprede ordet om et godt initiativ og et vigtigt budskab.

Bag hver mission findes unikke mennesker, der alle fortjener vores taknemmelighed. På flagdagen den 5. september lancerede tilrettelægger Kristoffer Hyldahl og fotograf Samuel Kanu en udstilling ved navn "Mennesket bag missionen" til ære for danske veteraner. Udstillingen kan ses på Krigsmuseet i København. Forsvarets Instagram-profil @forsvaret.dk delte et smugkig på flagdagen sammen nogle af Forsvarets ambassadører på sociale medier, og nu bringer vi smugkigget her i avisen.

Sofie er sprogofficer og har været udsendt til Afghanistan i 2018. I dag er hun holdfører for civile militære tolke. Hun siger: "Jeg er stolt over at have været udsendt for Danmark, og jeg er stolt over det arbejde, som jeg har udført under min udsendelse."

Henrik er seniorsergent og har været udsendt fem gange til Afghanistan. I dag er han delingsfører ved en bjærgningsdeling i Aalborg. Han siger: "Jeg har oplevet elendighed og lidelse, men det har samtidig givet mig mange kompetencer som soldat og menneske."

The 7 Habits of Highly Effective People

Af Stephen Covey

LÆSER

Jeg kan godt lide at læse faglitteratur og er i gang med at læse "The 7 Habits of Highly Effective People". Det er en selvudviklingsbog, der hjælper dig med at identificere og kende dine egne værdier. Bogen giver ikke et værktøj til at kunne udføre noget ekstra hurtigt, men er derimod baseret på ideen om, at man kan yde mere ved at være bevidst om, hvem man selv er som menneske.

Peaky Blinders

Netflix

SER

Det seneste, jeg har set, er tv-serien "Peaky Blinders", som jeg fik anbefalet af en kollega. Serien handler om en bande i 1920'ernes England, der ved hjælp af ulovligt hasardspil og handel med våben tilegner sig magt og politisk indflydelse. Serien har godt skuespil og en spændende historie, der er løst baseret på en virkelig bande, selv om serien har tilføjet ekstra action og drama.

P1 Morgen

DR

HØRER

Når jeg kører på arbejde om morgenen, lytter jeg til P1 Morgen, hvor man kommer omkring både nationale og internationale nyheder. Jeg synes især, det er rigtig interessant, når værterne har en ekspert i studiet, der udtaler sig om en aktuell nyhed. Så er nyheder jo også et godt samtaleemne på arbejdet, når man kan sige "hey, har du hørt, at der blev sagt det her i radioen?".

Casper

Kaptajn,
sagsbehandler i
Flyverkommandoen

NYT NETVÆRK FOR MØDRE

I **begyndelsen af september** kunne man møde Nora Stone og Rikke Søby Johnsen i det nye netværk Mødre i Forsvaret – et forum med en uforpligtende snak om dét både at være mor og soldat.

AF IBEN VALERY / FKO

NETVÆRK Klokken slår 08:00, og i Flyverstuen på Flyvestation Karup står Nora Stone og Rikke Søby Johnsen klar – nervøse, men spændte. Det er den 4. september, dagen for det første møde med netværket Mødre i Forsvaret.

Idéen opstod for et års tid siden, da en samtale mellem seks kvindelige soldater, der har børn, kom ind på dét at kombinere deres job som soldat med at være mor. For hvordan får man de to ting til at hænge sammen, når man elsker sit arbejde, men samtidig skal opfylde rollen som mor? Oplevelsen med at møde andre, der deler samme tanker, var noget, de måtte tage videre som netværk, og det resulterede i, at de nu, et år senere, har fået skabt et rum for dialog, hvor cirka 20 kvinder er mødt op.

Tankerne bag

”Der opstod en form for magi,” beskriver Nora Stone det, når hun fortæller om situationen, hvor kvinderne oplevede at kunne spejle sig i hinanden på en måde,

som de ikke havde oplevet før. Det gav et indblik i, at der er flere, der går og har det som én selv og var begyndelsen på et forum med en uforpligtende snak om de tanker, man går rundt med.

Oplevelsen er, at mange chefer er forstående og fleksible, men dét, der gør det svært, er den indre konflikt, der kan opstå. Hvordan en hverdag skal hænge sammen bliver ikke kun et spørgsmål om praktiske løsninger, men det handler pludselig også om de følelser, det sætter gang i, når man gerne vil gøre det godt på jobbet og samtidig gerne vil opfylde sin rolle som mor. Derudover kan kvinder møde et samfund udenfor hegnet, der har svært ved at forstå, hvorfor man overhovedet har lyst til at have et arbejde, der for eksempel kan indebære længere øvelser og udsendelser, når man er mor.

”Der er ikke noget, der er rigtigt eller forkert. Det er meningen, vi skal hjælpe hinanden,” siger Rikke Søby Johnsen, der ser initiativet som en mulighed for at gøre en forskel for de kommende generationer og måske være med til, at kvinder bedre kan se sig selv

som medarbejdere i Forsvaret – også når de er blevet mødre.

”Der er meget fokus på at rekruttere kvinder til Forsvaret, men det er samtidig et sted, der er forbundet med mange traditioner, så hvis det skal lykkes, er vi nok nødt til at tænke på en anden måde, end vi er vant til. En meget generel tendens er, at når mænd interagerer, så er de løsningsorienteret, hvor kvinder har en større fokus på processen. Så for os kan en af løsningerne være, at der nødvendigvis ikke er en løsning. Og det er en anden måde at tænke på,” siger Rikke Søby Johnsen.

Netværket har mødt modstand

Initiativet er blevet mødt med positive opfordringer, men har også fået modstand undervejs i processen. I en moderne verden, hvor meget fokus ligger på ligestilling, også på arbejdsplads, hvor størstedelen af medarbejderne er mænd, var det naturligt, at flere stillede spørgsmålet: Hvad med fædrene, har de ikke de samme udfordringer?

Nora Stone og Rikke Søby Johnsens oplevelse er, at mændene også gør sig mange af de samme tanker, men ofte håndterer dem anderledes. Derfor har netværket aldrig været ment som en kønskamp. Som mor kan man nemmest identificere sig med andre mødre, og derfor kom netværket til at hedde Mødre i Forsvaret. Men de opfordrer også mændene til at begynde et Fædre i Forsvaret, hvis de ser et behov for det:

”Det kunne da være fedt, hvis der også var et Fædre i Forsvaret, og vi vil gerne hjælpe med at starte det op, vi kan bare ikke repræsentere dem.”

”Dét at være lige betyder ikke, at vi er ens,” forklarer Nora Stone, og selv om der er kommet kritik fra mandlige kollegaer, så er de også blevet mødt med kommentarer fra kvindelige soldater, der har været skeptiske over for netværket. Her har løsningen været dialog og en uddybning af, at ”det er et tilbud til en samtale, som muligvis heller ikke er noget for alle kvinder”.

Fremtidsudsigterne

Netværket er for alle kvinder i For-

svaret, civile som militære, også de der ikke har været udsendt og fremtidige mødre. Lige nu er det et tilbud i Flyvevåbnet, men håbet er også at introducere det til Hæren og Søværnet. Hvis netværket skal udvikle sig, kræver det også, at bolden bliver grebet rundt omkring af folk, der har lyst til at køre det videre.

”Vi kan ikke være over det hele, så det kunne være fedt, hvis der er nogen, der ser muligheden for at være lokale tovholdere,” siger Nora Stone og opfordrer til, at man ringer og taler med dem.

”I bund og grund skal det til at starte med bare være et sted, man kan snakke sammen,” beskriver Nora Stone og Rikke Søby Johnsen det.

Og i hvilken retning det skal udvikle sig, er der ikke et facit på, men hvis bare en eller to føler, at de har fået noget ud af at dele deres erfaringer med at kombinere dét at være mor med jobbet som soldat, er det en succes. Om det hele udvikler sig til, at der også skal være et Fædre i Forsvaret og måske endda Forældre i Forsvaret, må tiden vise. ■

Q&A

Elisabeth

Flyveroverkonstabel,
Flyvestation Karup

Oplever du udfordringer med både at være mor og ansat i Forsvaret?

Mine udfordringer lå i den stilling, jeg havde, da jeg fik børn, med planlægningen, der skulle gå op. Med syge børn var det ikke en mulighed at komme på arbejde, fordi det var en døgnbemandet stilling. Dét gjorde, at jeg skiftede til daglig tjeneste, og det havde betydning, for det var egentlig et godt job, jeg måtte sige op.

Vil du være en del af Mødre i Forsvaret-netværket fremover?

Ja, man møder åben dialog om mange tanker, man har og måske ikke lige ved, hvem man skal snakke med om.

Hvad mener du om fædre i Forsvaret, er udfordringerne anderledes for dem?

Det kan da sagtens være, at de også har en problematik, og der kan da også være enlige fædre i Forsvaret. Jeg tror måske, de ser problematikken på en anden måde, og at der er andre ting, der generer dem i forhold til at være far i Forsvaret, men hvis de ser et behov, må de jo løfte opgaven med at starte noget op.

Mette

Kaptajn i Flyvevåbnet
Flyvestation Karup

Oplever du udfordringer med både at være mor og ansat i Forsvaret?

Jeg er alenemor, så det fylder en kæmpestor del af mit liv, især i forbindelse med en udsendelse for to år siden. Min søn havde ikke en far, han kunne bo hos, men skulle bo hos min søster. Udfordringerne ligger også i dagligdagen, hvis han er syg og skal til tandlægen. Jeg kan selvfølgelig få min familie til at hjælpe, men det kræver også, at det passer ind i deres planer.

Vil du være en del af Mødre i Forsvaret-netværket fremover?

Ja, jeg synes, det har været super godt. Det er ikke noget, jeg har tænkt, at der egentlig er behov for, men nu, da det er der, kan jeg godt mærke behovet for at have fokus på, at man faktisk godt kan være soldat samtidig med, at man er mor. Man finder ud af, at der faktisk er et større netværk, end man måske lige havde troet. Det bliver pludselig okay at sige nogle ting, som måske kan være svært at snakke med de nærmeste kollegaer om, men at man så har mulighed for at snakke i et lukket forum med nogle, som er inde i lidt mere samme tankegang.

Hvad mener du om fædre i Forsvaret, er udfordringerne anderledes for dem?

Jeg tror, at mænd og fædre, meget generelt, har et lidt andet syn på tingene. Men fordi vi er en minoritet, kvinder i Forsvaret, og også som mødre, så synes jeg, det er et rigtig fint initiativ, og mændene skal være så velkomne til at gøre det samme, for netværk og erfaringsudveksling kan alle have gavn af.

DEN FØDTE FRØMAND FINDES IKKE – HAN SKABES

Frømandskorpsets Elevskole gør eleverne mere robuste over for stress trods otte måneder pakket med et væld af stressfaktorer. Det åbner perspektiver i forhold til rekruttering og fostring af mere robuste soldater, mener psykolog Søren Bech.

AF EMMA KIRKETERP / FKO / ARKIVFOTO: HENRIK PALSHØJ

PSYKOLOGI

Når de otte måneder på Frømandskorpsets Elevskole er gået, er eleverne ikke kun forvandlet til frømand, de har også ændret personlighed. Det har psykolog og tidligere frømand Søren Bech afdækket i sit speciale på psykologistudiet på Københavns Universitet. Resultaterne bygger på flere holds svar på spørgeskemaer, som Søren Bech har indsamlet siden 2013.

Frømandseleverne ændrer sig markant på tre ud af fem personlighedstræk, som psykologien inddeler personligheden i.

”Det er overraskende, fordi ændringen er så stor, og den sker over så kort tid,” forklarer Søren Bech.

Frømandseleverne i Søren Bechs studie var i gennemsnit 27 år gamle, da de var på elevskolen.

”Den gængse opfattelse i personlighedspsykologien er, at i slutningen af 20’erne er personligheden cementeret. Men vores hjerner er mere foranderlige, end vi før har antaget,” siger han.

Mental robusthed

Søren Bech har påvist, at frømandseleverne både bliver mere samvittighedsfulde, mere ekstroverte og især mindre stresspåvirkelige – på trods af den massive stress, de er under i løbet af elevskolen.

”Det kan være kontroversielt. Nogle kan kalde det hjer-

nevask eller radikaliserings, alt efter hvordan du betragter det. Men jeg synes, det er en positiv ændring.”

Samvittighedsfuldhed handler blandt andet om ordentlighed, strukturering og viljen til at præstere. At være i stand til at træffe beslutninger – gode beslutninger – under pres, kaos og tidsnød. Ekstroversion handler om at fungere som en del af en gruppe.

”Frømandskorpset leder ikke efter Rambo eller en enmandshær. Det er en nødvendighed at være åben over for gruppen, du er en del af, for ingen er blevet frømand uden hjælp fra gruppen,” siger Søren Bech.

Alle frømandseleverne scorer lavt på det personlighedstræk, der inden for psykologien kaldes neuroticisme, og endnu lavere efter elevskolens otte måneders forløb. Neuroticisme relaterer sig til en persons niveau af følelsesmæssig tilpasningsevne og ustabilitet. En lav score er forbundet med evnen til at tilpasse sig situationer rent psykologisk og med følelsesmæssig stabilitet.

”Det kræver mental robusthed, når det siger bang om ørene på en, for eksempel i Afghanistan. Det er jo virkelig kaotisk i en krigszone, så det kræver, at man ikke bliver overvældet af sine følelser og lader sig påvirke af det, der sker omkring en,” siger Søren Bech.

Nye perspektiver

Ifølge Søren Bech kan forskningen bruges til at undersøge, hvilke typer stress og hvilke elementer i træningen der

FRØMANDENS PERSONLIGHED

Søren Bechs forskningsprojekt er baseret på resultater fra spørgeskemaer, som frømandseleverne har besvaret før og efter elevskolen. Resultaterne bygger på flere hold, og data er indsamlet siden 2013.

I undersøgelsen er der målt på fem personlighedstræk, som man ifølge psykologien inddeler personligheden i: venlighed, neuroticisme, åbenhed, samvittighedsfuldhed, ekstroversion.

Frømandseleverne ændrer sig signifikant på tre af fem områder (neuroticisme, ekstroversion og samvittighedsfuldhed). Signifikant betyder i denne sammenhæng, at resultatet med 95 procents sandsynlighed ikke er tilfældigt.

Resultaterne er blevet sammenlignet med flere kontrolgrupper, herunder studerende på Danmarks Tekniske Universitet (DTU). De studerende på DTU ændrede sig også i løbet af perioden, men slet ikke i samme udstrækning som frømandseleverne.

SØREN BECH

44 år

Tidligere frømand

Klinisk psykolog i PPclinic

Kaptajn/løjtnant af Reserven,

tilknyttet Specialoperationskommandoen

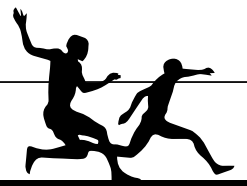
gør frømandseleverne mere robuste. Og den læring vil ikke kun komme Frømandskorpset til gavn. Det vil også kunne fostre mere mentalt robuste soldater generelt, hvis man tilpasser træningen efter det.

”Det er interessant, at vi udsætter frømandseleverne for alle mulige former for stress, vi kan komme i tanke om, og nogle kommer styrket ud af forløbet. Her er der noget stress, der kan være opbyggeligt. Hvad er det, der gør, at nogen kan omsætte den stress til noget positivt, mens andre melder fra?” siger Søren Bech, der med hjælp fra Københavns Universitet arbejder på at udvide projektet til en ph.d.

Ud over at blive klogere på stress mener Søren Bech, at forskningsprojektet også kan være med til at belyse nye tilgange til rekrutteringen af kommende frømand. Netop fordi elevskolen formår at rykke eleverne på visse parametre, er der måske også andre – og flere – personlighedstyper, end man rekrutterer ud fra i dag, der har potentialet til at udvikle sig til frømand.

”Jo mere data vi har, jo klogere kan vi blive på, hvad vi skal kigge efter, når vi rekrutterer. Vi kan ikke kigge på færdige frømand, når vi skal lede efter nye, for de har ændret sig på tre ud af fem personlighedstræk. Så vi er nødt til at se på, hvilke profiler der klarer sig igennem, og hvem der har potentialet til at nå i mål,” siger Søren Bech. ■

FORSVARET VIL MÅLE EFFEKTEN AF INVICTUS GAMES

For første gang undersøger Veterancentret og Forsvarets Sanitetskommando sort på hvidt, hvad de skadede veteraner, der deltager i Invictus Games, får ud af at være med i rehabiliteringsprojektet.

AF KRISTINA SCHÖNNEMANN JENSEN / VETC

EFFEKT MÅLING

Bruttotrupperne til det danske Invictus Games-hold mødtes i slutningen af august til deres første træningssamling i Vejen. Ud over masser af træning og mange nye ansigter har de veteraner, der har meldt sig til projektet, også måttet spidse blyanten og udfyldt flere spørgeskemaer. Forsvarets Sanitetskommando og Veterancentret har nemlig for første gang sat effektmåling på programmet.

Målet er at undersøge veteranernes fysiske og psykiske helbred og forsøge at konkretisere, hvad de skadede veteraner får ud af projektet. Det fortæller teammanager Claus Bodilsen fra Forsvarets Sanitetskommando.

Et projekt, der ændrer liv

"I det her projekt ser vi folk udvikle sig på mange parametre med både vægttab, træning og på de sociale relationer, som handler både om det at skabe relationer og vedligeholde de eksisterende. Vi ser deltagere, der viser familien, at de godt kan være stolte af deres far eller mor eller partner. Vi ser selvværd, der vokser, og i virkeligheden genfortæller mange af deltagerne denne her kliché med, at foruden Invictus Games havde de ikke stået her i dag," siger Claus Bodilsen, der ikke er i tvivl om, at projektet rykker veteraner.

Alligevel er det et skridt i den rigtige retning, at projektet skal forsøge at måle en effekt, mener han.

"Vi kan jo ikke lukke hovedet op på en veteran og se hans eller hendes status før projektet og så lukke op igen 10 måneder senere efter Invictus Games og konkludere på baggrund af det, hvad de fik ud af det. Men effektmålingen kan vi bruge til at give Forsvaret et billede af, at programmet giver effekt, sådan at projektet fortsat giver mening for Forsvaret," siger han.

Fra fysisk til psykisk trivsel

Invictus Games-deltagerne bliver konkret spurgt ind til:

Fysisk helbred, ligesom data fra fysiske test indgår i undersøgelsen.

Psykisk helbred med spørgsmål om angst, depression og PTSD-symptomer.

Trivsel og velbefindende generelt.

Kontakt til andre mennesker.

Rygevaner samt forbrug af alkohol eller euforiserende stoffer.

Seniorforsker Anni B.S. Nielsen er en af forskerne i Veterancentret, der har sat effektmålingen op. Hun understreger, at det godt kan være svært at se nogle overordnede tendenser i en relativt lille gruppe på 24 forskellige og ret belastede deltagere.

"Vi forventer at kunne se, at de som gruppe motionerer mere, og at deres fysiske form bedres undervejs. Dog forventer vi faktisk også, at den efter legene reduceres. Vi har også en formodning om, at nogle vil have et øget stressniveau især under legene i Haag, men også, at flere vil opleve mere overskud derhjemme," siger Anni B.S. Nielsen og fortsætter:

"Vi formoder også, at de bliver bedre til at sætte personlige mål, og overordnet, at det at deltage i Invictus Games kan give dem en større tro på at sætte sig mål i livet," siger seniorforskeren.

Invictus Games afholdes for femte gang i 2020, og Danmark har været med alle år. Derfor er Invictus Games nu også overgået fra at være et projekt til at blive beskrevet som en fast opgave i Forsvarets Sanitetskommando. ■

Data fra effektmålingen kan give Forsvaret en bedre forståelse af de skadede veteraner, der deltager, og på den måde være med til at udvikle de kommende Invictus Games-programmer.

Veteranerne, der har ansøgt om at deltage i Invictus Games 2020, skal undervejs i projektet udfylde i alt fire spørgeskemaer. Det første bliver en baseline på deres fysiske og psykiske trivsel. Fotos: Anders V. Fridberg

EKSPERTER HJÆLPER MED AT HOLDE SOLDATER I GOD FORM

Fem regionale støtteams fra Center for Militær Fysisk Træning hjælper med at omsætte Forsvarets koncept for militær fysisk træning til brugbar træningsvejledning for enheder, der skal udsendes eller indsættes i andre skarpe opgaver.

TEKST OG FOTO: ANDERS V. FRIDBERG / FKO

TRÆNINGSTEAMS

"I skal løfte hænderne fra gulvet i bundpositionen, I skal rette jer ud i toppositionen og have fødderne fri fra gulvet," forklarer træningsvejler Frederik og siger så: "Og ikke sådan her," hvorpå han viser det stik modsatte af, hvordan en burpee skal se ud.

En "3-2-1" senere sætter soldaterne fra 2. Kompagni fra 1. Bataljon ved Gardehusarregimentet gang i den afsluttende øvelse i testen, der skal vise deres fysiske form, et halvt år før de skal udsendes til Afghanistan. I højt tempo kaster soldaterne sig ned på gulvet, løfter hænderne, springer op og foretager det obligatoriske hop, mens deres kammerater højlydt tæller og kommer med opmuntrende tilråb.

Små fem minutter senere giver det bedre mening, hvorfor træ-

ningsvejlederen viste den oldefaragtige version af burpee-øvelsen. Mange af soldaterne har rundet 80-90 gentagelser, og de kan dårligt løfte sig fra gulvet, da Frederik råber stop.

Mens de svedige soldater falder gispende om på gulvet, samler Frederik tal ind fra kontrol-lanterne. Sammen med tal fra de fire andre øvelser i styrketesten og resultaterne fra den løbetest, de gennemførte dagen før, viser tallene, om soldaterne lever op til Forsvarets operative fysiske anbefalinger. Eller sagt på en anden måde, om soldaterne efter Sanitetskommandoens og deres egen chefs vurdering er i tilstrækkelig god fysisk form til at understøtte deres opgaveløsning under skarpe forhold.

Regionale støtteams

Gennemførelse af tests for soldater på vej mod udsendelse er en af de

opgaver, som fem regionale støtteams løser på vegne af Center for Militær Fysisk Træning (CMT) under Forsvarets Sanitetskommando.

"De militære fysiske støtteams er til direkte støtte for de operative enheder, der træner til indsættelse. Vi har fem teams, der dækker hver sin region, og som støtter de lokale enheder inden for fysisk træning, fysioterapi og rehabilitering," forklarer major Klaus Gabriel Sørensen. Han er chef for Militær Fysisk Støtte ved Center for Militær Fysisk Træning (CMT).

På Sjælland består det militære fysiske støtteam af træningsvejlederen Frederik og fysioterapeuten Thomas. De dækker Gardehusarregimentets enheder på Antvorskov Kaserne i Slagelse, Trænregimentets enheder på Vordingborg Kaserne og Søværnets enheder på Flådestation Korsør.

"Thomas koncentrerer sig primært om behandling af skader og hjælper med rehabilitering samt underviser både på CMT's kurser og lokalt i regionen. Jeg rådgiver, underviser og planlægger ud fra det militære fysiske træningskoncept og generelt støtter enhederne med at præstationsoptimere. Min kontakt er primært rettet mod enhedernes ledelse og enhedens militære fysiske trænere, som jeg for eksempel kan hjælpe med at nå frem til deres specifikke målsætning inden for fysisk formåen med hensyntagen til træningstid til rådighed, udstyr til rådighed, trænere til rådighed osv.," forklarer Frederik.

Fokuseret forberedelse

De fem træningsvejledere har kandidatgrader inden for idræt/fysiologi eller en træneruddannelse fra Center for Militær Fysisk Træning, mens alle fysio-

terapeuterne har været udsendt. Det giver dem erfaringer med, hvilke fysiske problemstillinger soldater udfordres af gennem deres arbejde. Men træningsvejlederne sætter sig også mere praktisk ind i, hvordan forskellige soldater bliver belastet af deres arbejde.

"Jeg følger de enheder, jeg har i mit område – det er både infanterister, logistiksoldater og søfolk – for at se, hvad det er for belastninger, de arbejder med, og hvordan jeg kan hjælpe med at gøre deres træning og forberedelse så specifik og fokuseret som mulig," forklarer Frederik.

Hos kompagniet, der netop er blevet testet i gymnastiksalen på Antvorskov, er det oversergent Johann, der er fysisk træner. Det er ham, der tilrettelægger og docerer soldaternes træning i det da-

FAKTA

De operative fysiske anbefalinger består af tre test: 1) test af udholdenhed (løb), 2) test af gentaget hurtighed (løb) samt 3) test af styrke og udholdenhed.

De operative fysiske anbefalinger til de enkelte funktioner er fastsat af de respektive værnskommandoer (Hærkommandoen, Søværnkommandoen, Flyverkommandoen og Specialoperationskommandoen).

Træning mod de operative anbefalinger understøttes af Forsvarets nye træningsapplikation: Militær Fysisk Træning (MFT)

Her kan du finde frem til det Militære Fysiske Støtteteam i din region: (Fiin) http://team.msp.forsvaret.fiin.dk/sites/Forsvarets_Sundhedstjeneste/idræt/studie_udvikling/MFST/SitePages/Startside.aspx

Her kan du læse mere om de operative fysiske anbefalinger og meget mere: (Fiin) http://fish.msp.forsvaret.fiin.dk/service/Publikationer/PUB_Bibliotek1/VFKBST%20FSU.491-7.pdf

glige og i det hele taget sørger for, at soldaterne bliver trænet efter kompagnichefens ønsker.

”Infanterister har en stor fysisk arbejdsbyrde, så for at forebygge og undgå skader lægger vi stor vægt på, at den enkelte soldat kan honorere arbejdskravene. Derfor har min kompagnichef også valgt at sætte et højere niveau end det, Hærkommandoen anbefaler som mindstekrav,” siger Johann.

Tæt samarbejde

Oversergenten har et tæt samarbejde med det regionale støtteteam på kasernen.

”De er gode til at vise fysisk tilstedeværelse ved kompagniet for at få en føling med, hvad kompagniets fysiske formåen er. De bistår med genoptræningsprogrammer, som er noget tidskrævende for mig at skulle udarbejde, og med test som den i dag. Og ud fra den viden

planlægger vi sammen, hvordan træningen i den kommende periode skal være,” forklarer Johann.

Efter testen skal Frederik give Johann og hans chef en tilbagemelding på kompagniets fysiske status, og de skal sammen planlægge kompagniets træning frem mod deres udsendelse i 2020. Den tilbagemelding kan de se frem til med ro i sindet.

”Vi har mødt denne her enhed før, og mit førstehåndsindtryk er, at soldaterne har løftet deres niveau. Dem, vi har testet, er i god fysisk form og har et godt fundament for at tage den store belastning, som deres tjeneste medfører,” lyder vurderingen fra major Klaus Gabriel Sørensen.

Soldaterne fra 2. Kompagni skal udsendes til Afghanistan i begyndelsen af 2020. ■

TRÆNINGSTIPPET

Center for Militær Fysisk Trænings anbefalinger til, hvordan du undgår overbelastningsskader:

Er du forbi 20'ernes magiske restitutionsevne, og har du også haft oplevelsen af, at når det lige er begyndt at køre, så bliver du overfaldet af en eller anden dum og vedvarende irritation et eller andet sted i kroppen? Det er noget af det mest destruktive i forhold til både præstationsevnen og træningsmotivationen. Man bliver sendt tilbage til start, og det kan vare relativt længe, inden man er oppe på niveau igen, hvis man da overhovedet rigtigt kommer i gang igen. Her får du derfor Center for Militær Fysisk Trænings anbefalinger til, hvordan du undgår skader.

1. Langsom progression

Det farligste er at gøre noget, der ligger langt fra, hvad man er vant til, for eksempel mere end 50 procent stigning i intensitet, volumen eller træningsfrekvens fra den ene uge til den næste. Her er sandsynligheden for at pådrage sig en irritation eller reel vævsskade cirka 50 procent. Sweet-spottet er lige mellem 5-10 procent stigning pr. uge. Der går man frem med meget lille risiko for at blive sendt tilbage.

2. Hold kontinuiteten

Undgå større afvigelser i din træningsfrekvens og undgå ting, der kan have negativ indflydelse på din evne til at træne regelmæssigt. Det kan være alt fra overdrevet alkoholindtag til hovedet-under-armen-træning eller træning, når man er syg. Såvel pludseligt høje som pludseligt lave træningsfrekvenser kan teoretisk danne grundlaget for en skade.

3. Byg grundform

Træn oftest med en ikke alt for stor anstrengelse, for eksempel styrketræning, hvor du ligger 2-3 repetitioner fra den tekniske tærskel i hvert sæt, eller udholdenhedstræning, hvor du træner mere moderat og hård intensitet. Man skal have en relativt høj grundform, inden man tåler hyppig højintens træning, og selv da skal man have rigtigt godt styr på sin søvn, kost, bevægelighed og øvrige stressniveau for ikke at blive skadet.

4. Behold lidt i reserven

Det er ikke nødvendigt at gå til fuld udmattelse med høj intensitet for at få en god træningsstimulus, uanset om det så er tung styrketræning, bloddryppende kombitræning eller aggressive udholdenhedsintervaller. Hvis du altid presser kroppen til fuld udmattelse, så inviterer du skader indenfor, dels fordi du laver flere uheld, når du er udmattet, dels fordi nervesystemet bliver mere sensibelt (lavere smertetærskel), og dels fordi det kræver væsentligt længere restitution i forhold til, hvis man blot er godt træet og forpustet.

5. Varier træningen en smule

Træner du ofte, kan du risikere overbelastninger på grund af gentaget ensformigt arbejde. Træningsmotivation og gode træningsvaner hænger ofte rigtigt godt sammen med, at man dygtiggør sig i nogle få øvelser, metoder eller discipliner. Introduceres en smule variation, for eksempel i form af nogle forskellige støtteøvelser eller alternative metoder, kan man imidlertid beskytte ganske godt mod den skadelige virkning af meget ensformig træning.

Kalender

2019

Dato	Aktivitet	Sted	Tilmeldingsinformation
26.-27. september	Forbundsmesterskaber i udendørs fodbold	Slagelse Garnison Idrætsforening	Se www.dmif.dk/indbydelse for mere info
2. oktober	Forsvarets Mesterskab i skydning	Ingeniørregimentet	Invitation på vej

INTERVIEW

Behovet for at forsvare og sikre Danmark og bevidstheden om, at vi hver især kan gøre noget, har Henrik Sorring Andersen fået med hjemmefra, fortæller han. Under Anden Verdenskrig, var hans morfar modstandsmand, mens farfar og farmor gemte en politimand på loftet.

”Jeg har fundet min rette hylde”

Forsvaret og en udsendelse til Kroatien gav Henrik Sorning Andersen en retning i livet. I dag er han folkeskolelærer i Bjæverskov på Sjælland og frivillig i Hjemmeværnet.

AF DORTE HANSEN / FOTO: SARA SKYTTE

SKOLELÆRER

”De første fem måneder af min udsendelse var nærmest ren ferie. Og lige pludselig brød helvede løs. 140.000 kroater kommer gennem vores krydsning i Operation Storm. Vi fik granater i hovedet i fire dage. Da var det sgu ikke rart at være dernede.”

I 1995 var Henrik Sorning Andersen udsendt for FN som sergent og gruppefører ved en grænsekontrol i Kroatien. ”Vi var svinheldige, at vi ikke mistede 10 eller 20 mand. Vi mistede desværre én, Claus Gamborg, der blev dræbt,” fortæller Henrik Sorning om FN-tiden i Kroatien.

Både denne begivenhed og tiden i Kroatien gør, at hvis der er en ting, han ikke savner ved Forsvaret, så er det at være udsendt uden mandat til andet end at se på:

”Det var frustrerende at arbejde som FN-soldat uden mandat (til andet end at observere, *red.*), så for mig er det vigtigt, at kommende missioner har magtbeføjelser til at gøre noget frem for at stå og se til.”

Henrik Sorning Andersens karriere i Forsvaret begyndte i 1988 som værnepligtig. Her fandt han et fællesskab, som han stadig dyrker i dag. Og han fandt de rammer, der ledte ham ind på den rette hylde i livet: at være skolelærer.

”Det var min redning”

Få dage efter han kom hjem fra Kroatien, begyndte Henrik Sorning Andersen på lærerseminariet.

”Det tror jeg var min redning; at jeg havde noget at tage mig til, så snart jeg kom hjem,” siger han med henvisning til, at han dermed undgik at sidde alene derhjemme og mentalt falde ned i et sort hul oven på de voldsomme oplevelser i Kroatien.

I dag underviser Henrik Sorning Andersen i idræt, musik, matematik og fysik på Skovboskolen i Bjæverskov på Sjælland.

Det er midt i en skoledag på et tidspunkt, hvor Henrik Sorning Andersen normalt vil forberede undervisningen. I et mødelokale med udsigt til en skolegård, der med klokken ringen bliver fyldt og tomt som på kommando.

Hvor han tidligere i livet havde svært ved at finde sin vej, er Henrik Sorning Andersen ikke i tvivl om, at klasseværelset er hans rette hylde. At han fandt vej hertil, tilskriver han årene i Forsvaret, hvor han blandt andet lærte at undervise og lægge en lektionsplan.

”Nogle generelle ting, jeg har lært i Forsvaret, kan jeg lære mine kolleger i dag,” siger Henrik Sorning Andersen og peger på det at kunne organisere en dag og en lektionsplan med metoden ”Præsentation, motivation, kort gennemgang, stor øvefase og så en kontrolfase til sidst”, som han stadig bruger i dag. For det virker.

”Forsvaret har været god til at sætte rammerne. Du ved hele tiden, hvad du skal og hvornår. Som lærer kan jeg være mere selvstændig og selv styre mine lektioner. Det er også vigtigt for mig selv at styre min hverdag. Det savner jeg ikke fra Forsvaret, men hierarkiet har man jo skullet acceptere for at kunne være der. Der er man jo afhængig af, at hver mand passer sit job.”

Styrer børnene med musik

I de seneste tre år har lærerne på Skovboskolen undervist ud fra den tidligere jægarsoldat Nicolai Moltke-Leths undervisningsdesign True North. En metode, der i allerhøjeste grad giver mening for Henrik Sorning Andersen:

”True North gør, at vi alle har samme fyrtårn og arbejder i samme retning. Der er nogle overordnede rammer, og det er fedt. Der er en ramme, der supplerer min lektionsplan fra tiden i Forsvaret.”

Moltke-Leth har blandt andet formet metoden ud fra forskning og viden om børns koncentration.

”Nogle lærere står og snakker i 45 minutter, og det er der ikke nogen, der gider lytte til,” siger Henrik Sorning Andersen og fortsætter:

”Forskning viser, at børn kan koncentrere sig minutmæssigt, hvad der svarer til deres alder plus-minus to år. Sidder der en 15-årig, er det altså maks 13-17 minutters undervisning, og så skal der ske noget nyt, for ellers er de væk.”

En undervisningstime begynder med to-tre minutter musik. Når musikken begynder, ved eleverne, at om tre minutter skal de sidde på deres

plads og være klar til at blive undervist. En mere positiv tilgang til børnene end den sure, råbende lærer, Henrik Sorning Andersen husker fra sin egen skoletid.

”Vi styrer faktisk børnene med musik i stedet for at tale grimt til dem. Om morgenen spiller jeg rolig musik. Om eftermiddagen noget med lidt gang i, for da skal vi have lidt energi,” forklarer han.

Uden for vinduet er det blevet frikvarter, og alle ledige flader er indtaget af grinende og råbende børn. Og selv om Henrik Sorning Andersens blik ikke kan lade være med at vandre derud, ved han, at der er styr på det. Som en del af True North-metoden lærer børnene at tage ansvar for og hjælpe hinanden. Præcis som han selv lærte det i Forsvaret.

Frivillig siden 1986

Helt sluppet Forsvaret har Henrik Sorning Andersen da heller ikke. En gang årligt mødes han med sit kompagni fra 1988. I år er de 14 ud af 30, der ses til årets bedste ”kan du huske dengang...”-snakke.

Henrik Sorning Andersen bruger også 500 timer om året som kompagnichef i Hjemmeværnet, hvor han har været frivillig siden 1986.

”Min nye udfordring er at motivere frivillige. Jeg håber, at jeg kan hverve flere folk, så vi kan forblive herre i eget hus og passe på os selv. Hvis der sker noget, og nogen skal bevogte vand- og elværker, så har Forsvaret brug for hjælp fra Hjemmeværnet,” siger Henrik Sorning Andersen. ■

Spiser på vagt på cp ND 4.2 checkpoint November Delta. Foto: privat

HENRIK SORRING ANDERSEN

Alder: 50 år

Bopæl: Appenæs.

Familie: Bor med kæresten Majbrit

og sønnerne Jeppe på 20 år og Frederik på 12 år

Karriere i Forsvaret:

1995-1998 DIB Danske Internationale Brigade, udsendt til Kroatien Hold 7, B-Coy 1995.

1994-1995 FN-uddannelse, Danske Livregiment Vordingborg.

1988-1990 Værnepligtig sergent i Forsvaret, Danske Livregiment Vordingborg.

Karriere i Hjemmeværnet:

1998-2019 Lederuddannelse i Hjemmeværnet som delingsfører samt kaptajn.

1986-2019, GF, DF, kompagnichef i Næstved fra 2015 og frem.

Karriere uden for Forsvaret:

2012-2019 Lærer på Skovboskolen, fysik/kemi, specialundervisning, håndværk og design, historie, matematik.

2010-2012 Lærer på Topshøj, specialinstitution for børn med indlæringsvanskeligheder, Sorø.

2001-2010 Lærer på Lille Næstved Skole, Næstved.

1999-2001 Lærer på Skovboskolen, Bjæverskov.

1995-1998 Læreruddannelse i Haslev.

1991-1993 Byggetekniker, speciale anlægsteknik, Haslev.

1990-1991 Pihl og Søn jord- og betonarbejder, København.

1986-1988 HTX Slagelse proceslinjen/byggelinjen.

1985-1986 EFG Kokke- og tjenerskole i Nykøbing F.

SJÆLDNE MILITÆRE MÆRKER

Mange soldater har mærker, der viser, at de har en bestemt militær uddannelse, eller at de har passeret en vigtig milepæl inden for deres felt. Sådanne mærker er også eftertragtede for samlere, og her er de mærker, der blev båret af krigshistoriens tabere, i mindst lige så høj kurs som vindernes.

EFTERTRAGTEDE ØSTRIG-UNGARSKE PILOTVINGER 1913

Det østrig-ungarske imperium gik til grunde efter Første Verdenskrig. Mens det østrig-ungarske militær havde svært ved at gøre sig gældende på slagmarken, er dets militære mærker i dag meget eftertragtede for samlere. Særligt "Feldpilotenabzeichen 1913", som kan oversættes med feltpilotmærke, er et klenodie, som mange interesserede i militære artefakter gerne vil have i deres samling. Den østrig-ungarske hær uddelte blot 797 "Feldpilotenabzeichen

1913" under Første Verdenskrig. Som i mange andre lande var der ikke et selvstændigt flyvevåben i Østrig-Ungarn, men hæren og søværnet havde deres egne flyverkorps. Hærens afdeling, der belønnede deres piloter med Feldpilotenabzeichen 1913, hed Kaiserliche und Königliche Luftfahrtruppen. Det konservative østrig-ungarske militær så ellers med skepsis på flyvemaskiner, men den voksende uro på Balkan gjorde, at flere førende officerer fik øjnene op for flyvningens mulige betydning i en fremtidig krig, og hærledelsen udpegede

ingeniørofficeren oberstløjtnant Uzelak til at stå i spidsen for opbygningen af en flykapacitet. Det var ham, som tog initiativet til Feldpilotenabzeichen 1913, som det fra 4. januar 1913 officielt blev muligt at få tildelt for både officerer og underofficerer. Nederst på mærket sidder kejser Franz Josef I's initialer "FJI", og øverst er der placeret en kejserkrone. Desuden består mærket af en krans og en ørn med vandrette vinger. Indtil 1915 var man kvalificeret til at få tegnet, når man havde bestået "feltpilotkurset", men i 1915 skærpede hærledelsen kravet, så det krævede 10 operative flyvninger,

før man kunne få Feldpilotenabzeichen 1913. Da krigen begyndte, havde Østrig-Ungarn 97 uddannede piloter, mens deres tyske allierede havde omkring 500. Deres hovedfjende under krigen var det italienske flyvevåben, der forstærket med briter og franskmænd efterhånden erobrede luftherredømmet på den italienske front. Hvis man som samler vil købe et Feldpilotenabzeichen 1913, er prisen mindst 1.500 kroner. En trøst kan måske være, at interessen for Første Verdenskrig er dalende, efter 100-året for krigen nu er overstået.

ALLGEMEINE STURMABZEICHEN MIT EINSATZZAHL 50

Fra 11. december 1941 var Tyskland i krig med både Det Britiske Imperium, Sovjetunionen og USA. Hvis Nazityskland skulle have nogen chance for at vinde, skulle deres soldater yde deres yderste. Den tyske hær havde et strømnet system af udmærkelser, som var et af deres forsøg på at overkomme deres modstanderes umådelige overlegenhed af materiel, soldater og ressourcer. En af de dekorationer, som tyske soldater kunne opnå, var "Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50", hvilket krævede, at man havde støttet eller deltaget i 50 infanteriangreb, men

ikke selv var infanterist, for infanteriet havde deres eget tapperhedsmærke "Infanterie-sturmabzeichen". Det Tredje Rigets anstrengelser var i sidste ende forgæves, og Hitlers Tyskland led et totalt nederlag. Sjældne udmærkelser som Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50 er til gengæld højt på mange samleres ønskeseddel. Det fandtes i versioner uden antal og med 25, 50, 75 og 100. Kravet for, at en tysk soldat kunne få sit første Sturmabzeichen, var, at han havde deltaget i tre infanteriangreb på tre forskellige kampdage med våben i hånd og i forreste linje. Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50 indeholder seks elementer: en oval krans uden om den tyske ørn, der holder hagekorset med sine klø-

er, en bajonet og en stavgranat lagt over kors samt et lille firkantet skilt med tallet 50. Det krævede naturligvis både held og dygtighed at overleve 50 angreb i forreste linje, og derfor er Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50 naturligvis ret sjældne, mens for eksempel et tapperhedstegn med 100 angreb var næsten umuligt at opnå og selvfølgelig også i dag umulige at få fat på. Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50 koster mindst 22.000 kroner, men samlere bevæger sig også ind i lidt af et minefelt, hvis de skal indkøbe denne tyske udmærkelse. Der findes nemlig også mange kopier, så man kan risikere at blive snydt, hvis man erhverver sig et Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50.

MANEGERYTTERMÆRKE ER SAMLINGENS UNIKUM

Det lille ovale mærke med bogstaverne K.M.M. ser ikke ud af meget, men for Mads, der arbejder i Forsvaret, var det et højdepunkt i hans karriere som samler, da han byttede sig til det lille ærmemærke. "K.M.M." står for Den kongelige militære Manege, og det blev i perioden 1843-1867 givet til soldater i den danske hær, der var ud-

dannet som beridere eller "manegeryttere", som det hed dengang. Det havde ikke noget med cirkus at gøre, men betød, at soldaterne havde taget ridelæreruddannelsen. Ridning var dengang en meget vigtig disciplin i Hæren, der efter hærordningen 1842 havde seks dragonregimenter, Garden til Hest og to gardehusareskadroner, og ud over rytteriet var også artilleriet storforbrugere af he-

ste, da hver af Hærens 12 batterier havde over 200 heste. Omtrent 100 soldater fik uddelt mærket, der blev afskaffet, da Den kongelige militære Manege skiftede navn til Ride- og Beslagskolen. Mads har været på udkig efter mærket i de 40 år, han har været samler. "Jeg ville gerne have givet 5.000 kroner for den," siger han. Men det var dog ikke nødvendigt, for i stedet byttede han

sig til en samling, hvor K.M.M.-mærket indgik. Det kostede ham et tysk jernkors fra Anden Verdenskrig og andre mærker fra den tid. "Det var et hul, der blev lukket i min samling," siger Mads. Helt komplet er Mads' samling dog ikke. Nu er et af hans højeste ønsker at få emblemet for Videregående Ridekursus (VRIKU) i sin samling, hvilket blev indført i Hæren sidste år.

Billedkilder:

Feldpilotenabzeichen 1913 og Allgemeine Sturmabzeichen mit Einsatzzahl 50 Wikipidea Commons. K.M.M. mærke eget foto.